

“İSONOMİA”YI YENİDEN DÜŞÜNMEK: EKŞİ SÖZLÜĞÜN KAMUSAL ALAN OLMA POTANSİYELİ

Hasan TURGUT*
Gülten ARSLANTÜRK**

ÖZET

Bu çalışmada internet-kamusal alan ilişkisi Arendt'in kamusal alan tasavvuru ekseninde incelenmeye çalışılacaktır. Arendt, kamusal alan tasavvurunu, “uzlaş”dan ziyade “çoğulculuğa” ve anlamın üretimine dayandırdığı noktada önem arz etmektedir. Kamusal alan geçmiş ve gelecek arasındaki insan(lar)ın “insansal etkinlikleri” (vita activa: iş, emek, eylem) ile kalıcılık kazandırdıkları, bu sayede “unutma” tehlikesinin aşıldığı, çoğulculuğun esas olduğu ve anlam ihtiyacına dayanan bir dünya tasarımına tekabül etmektedir.

Gelişen iletişim teknolojileri bağlamında düşünüldüğünde klasik kamusal alan tasavvurunun dönüşüm geçirdiği ve internet ortamında “uzlaş” temelli kamusalılıktan ziyade Arendt'in belirttiği şekilde insanlar arası ilişkiler içerisinde (inter homines esse) anlamın üretildiği dünyaların kurulduğu çoğulculuk esaslı bir kamusalılığın varlığını savunmak mümkündür. Bu bağlamda öncelikle kamusal alan kavramsallaştırması üzerinde durulacak, kavramın tarihsel gelişimine kısaca değinilecek ve kamusal alan-internet ilişkisine dair yapılan analizler ele alınacaktır. Daha sonra ise bir internet fenomeni olarak Ekşi Sözlük oluşumu incelenmeye çalışılacak ve bu sözlük yazarları ile yapılan görüşmeler söylem analize tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arendt, Ekşi Sözlük, Kamusal Alan, İnternet

ABSTRACT

In this study the relationship between internet and public sphere is trying to be analysed according to Arendt's public sphere conceptualisation. The public sphere vision of Arendt is more based on the production of meaning rather than 'consensus' which makes Arendt important at this point. Public sphere corresponds to a world idea based on "human activity" (vita activa: business, labor, action) of human(s) between the past and the future which give them 'durability', by exceeding the danger of "forgetting". This would cause a necessity of meaning to the "world" and pluralism will be centered to this world idea.

When considered the context of developing communication technologies, the classical public sphere conception has transformed and rather than the consensus based publicity on the internet, it is possible to defend the existence of pluralism based publicity, within the interpersonal relations of the generation of a meaningful globe as indicated by Arendt. In this context firstly the conceptualisation on public sphere will be emphasized, secondly the historical development of this concept will be explained and at last the analysis about the rela-

* Araştırma Görevlisi, OMÜ İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, E-Mail: hasan.turgut@omu.edu.tr

** Araştırma Görevlisi, OMÜ İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, E-Mail: gulden.arslanturk@omu.edu.tr

tionship between public sphere- internet will be discussed. As a case study the internet phenomenon 'Ekşi Sözlük' formation will be inspected and the interviews which is made with the web site's writers will be subjected to discourse analysis.

Key Words: Arendt, Ekşi Sözlük, Public Sphere, Internet

GİRİŞ

Çağdaş kamusal alan tartışmalarında medyanın önemli bir yer işgal ettiği söylenebilir. Bu nedenle kamusal alanı, medyanın rolünden normatif olarak ayırmak zordur (Wolton, 2012: 29). Günümüzde etkili bir medya olarak internetin etkileşimli yapısı kamusal alan kavramını mekânsal anlamının ötesinde düşünmemize fırsat sağlamaktadır. İnternetle birlikte kamusal olana dair algılamalarda dönüşüm yaşandığından bahsedebiliriz. Bu dönüşümleri olumlu ve olumsuz yaklaşımlar olmak üzere iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Olumlu görüş internetin herkese açık, adem-i merkezi doğasına, Kellner'in (2010) deyişiyle bilginin demokratikleşmesine yaptığı katkıya referansla internetin kamusal alanın sınırlarını genişlettiği ve bu çerçevede demokratikleşmeye katkı yapabileceğini savunmaktadır. Olumlu yaklaşım internetin etkileşimli doğasının daha önce sesleri ana akım medyada duyulmayan kamuların seslerinin duyurulmasına katkı sağlayabileceğini savunması bakımından çoğulculuğa vurgu yapmakta, bu bağlamda çoğulcu demokrasi teorilerine yakın durmaktadır. Bununla birlikte olumsuz yaklaşım içerisinde ise, son dönemlerde sıkça üzerinde durulan özel alanın kamusal alanı tahakkümü altına aldığı ve bu yüzden kamusal tartışmaların derinliğinin kaybolduğu eleştirileri ekseninde yeni medya ve internetin söz konusu tahakküme uygun zemin teşkil ettiği belirtilmekte ve internetin kamusal alanın sınırlarını genişlettiği ve demokratikleşmeye katkı sağladığı iddialarına itiraz edilmektedir. Her iki görüş ideal kamusal alan varsayımına dayanarak, kamusal alan ve demokratikleşme arasında doğrudan bir bağlantı kurulması hususunda birleşmektedir.

Arendt ve Habermas, tarihsel bir kamusal alandan yola çıkarak, modern dünya için daha özgürlükçü ve katılımcı bir siyasal modeli amaçlamışlardır (Zabcı, 2012: 110). Habermas'ın çalışmaları sonrasında gündeme gelen kamusal alan tartışmaları (ki buna demokrasi teorileri kapsamında gerçekleştirilen tartışmalar da dahil edilebilir) kamusal alan – demokrasi paralelliğine dayandığı noktada açıklayıcı niteliğini kaybetme risklerini barındırmaktadır. Bununla birlikte Arendt'in kamusal olana dair algılaması anlamın insanlar arası (inter homines esse) üretimine vurgu yaparak Habermas'ın ideal kamusal alanı temellendirdiği “uzlaş”dan ziyade “çoğulculuğu” temel almaktadır.

Günümüzde internet, kamusal tartışmaların vuku bulduğu en önemli mecralardan bir tanesidir. Bunun yanı sıra internet ortamında ilgilerin, çıkarların, tanımlama ve algılamaların bu ortamı hem dönüştürdüğünden hem de bu ortam içerisinde dönüşüm geçirdiğinden bahsetmek mümkündür. Özellikle sosyal medya olarak adlandırılan paylaşım sitelerinde kamusal olarak adlandırılan mevzular hakkında yazılanlar ve bunun neticesinin fiziki olarak meydana taşınabiliyor olması, internetin kamusal alan olma potansiyelini tartışmaya açmayı zorunlu kılmaktadır. Arendt'in çoğulcu kamusal alan tasavvuru ve kamusal alanın medyatik niteliği bu noktada kesişmekte ve incelenmeye değer hale gelmektedir. Bu bağlamda Arendt'in çoğulculuk temelli kamusal alan tasavvurunun internet-kamusal alan tartışmaları sağlayacağı katkılar hususunda düşünmek önemlidir.

Bu çalışmada öncelikle kamusal alan kavramsallaştırması üzerinde durulmuş, kavramın tarihsel gelişimine kısaca değinilmiş ve kamusal alan-internet ilişkisine dair yapılan analizler ele alınmıştır. Daha sonra ise bir internet fenomeni olarak Ekşi Sözlük oluşumu incelenmeye çalışılmış ve ekşi sözlük yazarları ile yapılan görüşmeler söylem analizine tabi tutulmuştur. Ekşi sözlüğün incelenmiş olmasının sebebi bir internet fenomeni olarak sözlüğün güncel olana değinen yapısı, yazarları tarafından yapılan tanımlamalar, girilen entrylerle Arendt'in belirttiği anlamda “isonomia” (eşit konuşma hakkı) temelinde internet ortamında bir gelenek oluşturması ve bu geleneğin oluşturduğu anlam inşa sürecidir. Bu çerçevede

ekşi sözlüğün, kamusal alan olma potansiyeli Arendt'in kamusal alan kavramlaştırması ek-
seninde incelenmeye çalışılmıştır.

1. KAMUSAL ALAN KAVRAMININ KURAMSAL GELİŞİMİ

Kamusal alan, içi tam olarak doldurulmaması da sosyal bilimlerde sıkça kullanılan kavram-
lardan biridir. Kamusal alan kavramının kökü kabul edilen kamu sözcüğü, bir ülkede halkın
bütünü, halk, amme anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, umum, amme anlamındaki
'*publicus*' kelimesinin kullanımı Antik Yunan'a kadar gider. Antik Yunan'da ve Cicero'un
Roma Cumhuriyeti'nde bu kavramdan mülhem '*res publica*' (cumhuriyet) kavramı ge-
liştirilmiş ve bu kavramla hukuka dayalı bir yönetim ifade edilmek istenmişti (Çaha, 1998:
83). Aydınlanma Dönemi'nde ise kamusal alan kavramının izi Rousseau, Bentham ve
Tocquaville gibi düşünürler üzerinden sürülebilir. Her ne kadar bu düşünürler kamusal alanı
zikretmemiş olsalar da kamuoyu, genel irade gibi tanımlamalar kullanarak kavramın olu-
şum sürecine katkıda bulunmuşlardır. Ortaçağ'da '*vox populi vox dei*'¹ özdeyişinde şekil
bulan 'onay öğretisi'(Sartori, 1996: 96) Aydınlanma Dönemi'nde dönüşüm geçirerek vox
dei yerini pozitivist görüş çerçevesinde akla bırakmıştır. Böylece referans, uhrevi olandan
dünyevi olana kayarken, 'kamunun oyu' da 'toplumsal doğru' için ana referans kaynağı
olmuştur. Nitekim Bentham, kamuoyunu baştan çıkarılması imkânsız bir mahkeme olarak
tahayyül ederken, Rousseau genel iradenin en doğru ve adil irade olduğunu savunmuştur
(Bektaş, 2000: 23-24). Düşüncenin kamunun oyu sayılmasının nedeninin res publica ile
ilgili olması (Sartori, 1996: 96) Aydınlanma Dönemi'nde de kamusal olana holistik yakla-
şımın bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Bu holistik yaklaşım XVIII. yüzyıla gelinceye
kadar var olan "aşkın" devlet anlayışı ekseninde kamusal olanın devlete ait olduğu düşün-
cesinde şekillenmiştir. Locke'dan Hegel'e kadar pek çok düşünür kamusal olanı ve onun
erkek egemen karakterini kutsarken, özel alan kadınsı doğası nedeniyle ikincil planda gö-
rülmüştür.

Özbek'e göre (2010: 41) kamusal alan iki anlam boyutunu içermesi nedeniyle tanımlaması
zor bir kavramdır. Bunlardan birincisi *mekânsal boyut*, diğeri ise *anlam üretim süreçleri*
açısından normatif boyutudur. Kamusal alanın mekânsal anlamı; bir yandan kamusal
mekânları, bir yandan kamuoyu, kültür ve tecrübeyi, diğer yandan da ulus altı birliklerden
küresel düzleme dek uzanan kamuları içermektedir. Kamusal alanın anlam üretimi açısın-
dan normatif bir ilke olması ise ortak, aleni, açık, eleştirel olduğu varsayımına dayanmak-
tadır (Özbek, 2010: 41). Bu varsayım olası antagonistik toplumsal yapıyı aşma idealine da-
yanır. Bu nedenle çoğulculuk ve eleştiri özgürlüğü kamusal alan kavramsallaştırmaları
içinde tartışmalı bir zemin oluşturur.

Kamusal alan tartışmalarında Habermas'ın kamusal alan tasavvuru bu iki boyutu içermesi
bakımından önemlidir. Habermas'ın tarihte var olduğunu düşündüğü ideal 'kamusal
alan'lar (*coffee house, saloon ve table society*) mekânsal boyutu vurgularken, bu mekânlar-
daki özgür tartışma olanağı kamusal alanın normatif boyutunu vurgulamaktadır. Bu kamu-
sal mekânlarda edebiyat üzerinden şekillenen tartışmalar 18.yüzyılda basın da etkisi ile
ortak kaygılar çerçevesinde politik bir mahiyet kazanmıştır. Bu süreçte basın, burjuva ha-
yatında ortaya çıkan kanaatlerin dolaşıma sokulmasında aktif bir rol oynamış (Rospocher,
2012: 11-12), söz konusu kanaatlerin toplum genelinde '*rasyonel eleştirel söyleme*' dönüş-
mesine aracı olarak kamuoyu kavramının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.(Üstüner,
2006: 37).

¹ *Vox populi Vox dei: Halkın sesi Tanrının sesi*

Habermas'ın kamusal alan tasavvuru, devlet ve sivil toplum arasında yer alan, özel alandan (özellikle aile kurumundan) ve ekonomiden bağımsız bir alana dayanır. Bu alan aynı zamanda yurttaşlar açısından, iktidar kurumlarına karşı özgür olacakları ve tepkilerini ortaya koyabilecekleri ortak bir arenayı ifade etmektedir. Fakat Habermas, kapitalist kültürün ortaya çıkması ile birlikte özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrımın bulanıklaştığını, liberal kamusal alanın rasyonel-eleştirel niteliğini yitirerek kaybolduğunu vurgulamaktadır.

İletişimsel Eylem Kuramı'nda kamusal alanın bu nitelik kaybı 'sistemin', 'yaşam dünyası' üzerindeki tahakkümüne dayandırılmakta ve bu durum 'modernliğin patolojisi' olarak adlandırılmaktadır. Bu patolojiyi aşmanın yolu, 'modernliğin içkin eleştirisidir' (Özbek, 2010: 61). Habermas'a göre yaşam dünyası, toplumsal eylemin bağlamsal düzlemine bağlıdır ve iletişimsel eylemin tamamlayıcı unsurudur. Toplumun diğer aşaması ise iş bölümünü ve farklı eylemler ve hedefleri organize eden fonksiyonlar bütünüdür. Habermas para ve iktidarı bu aşamanın bir parçası olarak adlandırır ve bunlar toplumda ekonomi ve yönetimi temsil eder. (Üstüner, 2006: 38) Kısacası bu patoloji kapitalist kitle kültürünün bir sonucudur. Bu bağlamda Habermas Frankfurt Okulu'na bağlı kalarak amaçsal rasyonalitenin (sistemin akli) yıkıcı özelliğini kabul eder fakat pesimist bir tavır takınmak yerine *iletişimsel akli özgürleşimci tek umut olarak görür* (Mutlu, 2012: 161). Habermas söz edimlerinde üçlü bir dünyadan bahseder ve iletişimsel eylem sürecinin bu üç bileşene bağlı olduğunu söyler. Habermas bu üç dünyayı şöyle tasvir eder: "Bir özne nesnel bir dünyada yer alan ya da ortaya çıkarılan bir şeyle (nesnel dünya)²; bir kolektifin tüm üyeleri tarafından paylaşılan, toplumsal dünyada zorunlu olduğu kabul edilen bir şeyle (normatif dünya)²; ya da öteki aktörlerin, konuşucunun kendine özgü, ayrıcalıklı olarak ulaşabileceği öznel dünyaya ait saydıkları bir şeyle (öznel dünya)² ilişkiye girebilir." Habermas'a göre bu üç evrenden hangisi vurgulanırsa vurgulansın yorumlama ve anlamlandırma çerçevesi bu üç dünyanın bağlantı sistemine bağlıdır (Habermas, 2001: 552; akt. Yıldırım, 2006: 256). Bu üç dünya ekseninde anlamlandırma süreci son bulmaz ve ideal konuşma durumu hipotetiktir. Bu varsayım dört unsurun varlığına dayanır. Bu unsurlar;

- Anlaşılabilirlik
- Doğruluk
- Dürüstlük
- Meşruluk

Habermas her ne kadar ideal konuşma için bu dört unsurun bir arada oluşuna vurgu yapsa da gerçek hayatta bu sürecin sorunsuz işlemeyeceğini kabul eder, bu süreci düzenleyici bir unsur olarak içsel ve dışsal sınırlamalardan bağımsız bir söylem etiğine vurgu yapar. Böylece önemli olan farklı amaçların ortak tanımlamalarda senkronize edilmesidir (Burkart, 2007: 250-251).

Fraser, *Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek* adlı makalesinde Habermas'ın kamusal alan kavramının erkek egemen niteliğe sahip olduğunu iddia eder. Öncelikle farklılıkların paranteze alınması toplumsal eşitliğin gerçekleşmesi için yeterli değildir. Bu bağlamda Habermas'ın kamusal alanı her ne kadar tek bir kamuyu işaret etse de nitelik itibarıyla eğitimli burjuva

² Parantez içi tanımlar tarafımızca eklenmiştir.

erkek Avrupalıların katılımına açıktır. Dolayısıyla serbest erişim ve eşit katılıma dayalı toplumsal eşitlikten söz etmek mümkün değildir. İkinci olarak erkek egemen burjuva kamusal alanın devletten bağımsız ve devlete karşı eleştirel söylemin geliştiği alan olarak düşünülmesi, birden fazla kamusal alanın varlığını yadsır. *"Bağımlı olanların kendi çıkarlarını dile getirme ve savunma yetenekleri kapsayıcı tek kamusal alan içinde azalacaktır...Bağımlı grupları 'daha güçsüz olanları, daha güçlü olanı yansıtan sahte bir 'biz' içinde eriterek' tahakküm ilişkilerini maskeleyen müzakere tarzlarını ortaya dökme yeteneğinden çok daha fazla yoksun bırakacaktır"* (Fraser, 2010: 117). Bu durum, burjuva erkek kamusal alan dışındakileri dezavantajlı kıldığı gibi, Habermas'ın varsaydığı anlamda devlete karşı eleştirel söylemin gelişip dolaştığı bir kamusal alanı da tartışmalı hale getirmiştir. C. Mouffe da çoklu kamuların varlığına dikkat çeker. 'Çekişmeci çoğulculuk' olarak adlandırdığı bu durum, antagonizmanın sürekliliğine dayanır. Bu çerçevede Mouffe'un demokrasi teorisi 'antagonizmayı' 'çekişmeye' dönüştürmeyi hedefler (Mouffe, 2002: 107-108). Bu yönüyle de Habermas'ın müzakereci demokrasi teorisine bir alternatif oluşturarak, çoklu kamuların varlığını mümkün kılar.

Feminist teorinin ise kamusal alan kavramsallaştırmasına yönelik en radikal eleştirisinin kamusal alan/özel alan ayırımına dayandığı söylenebilir. Feminist teorisyenlere göre kamusal alan/özel alan arasındaki ayırım 'polis'e kadar götürülebilir. Aristo, politik olmayanın aşağılık bir durum olduğunu vurgular ve politik olanın Antik Yunan'da hayatın özünü teşkil ettiğini düşünür (Sarıbay&Öğün, 1999: 21). Polis, kamusal alanın bizzat kendisi olarak kadınları, çocukları, metekleri ve köleleri dışlayan bir kamusalıktır. Bu bağlamda Aristo'nun 'İnsan, politik bir hayvandır' sözünün gizli öznesi özgür erkek yurttaşlardır.³

Ortaçağ'da ise 'kadının' temsili dini referanslar bağlamında 'günahkâr', 'lanetli', 'cadı' imajları ile şekillenmiş, bu 'sapkınlıklar' ortak iyiye yönelik bir tehdit olarak algılanarak kadının kamusal alandan dışlanmasına neden olmuştur. Bunun yanında Machiavelli'nin güç ve iktidar odaklı politik teorisi doğrudan erkeğe referansta bulunarak erkeğin güçlü, kadının zayıf olanla özdeşleştirilmesine ve kadın-erkek ayrımının temelinde yer aldığı varsayılan biyolojist görüşlere meşruiyet sağlamıştır.

Kapitalist sistemin gelişimi ile birlikte üretim ilişkilerinin ev dışında örgütlenmeye başlaması, kamu/özel alan ayırımını daha da derinleştirmiştir. Feodal toplumdaki geleneksel geniş aile yapılanmasının çözülmesi ile birlikte oluşan çekirdek aile, içerisinde barındırdığı birçok işlevi kamu kurumlarına devretmiştir. Bu durumda hem kamusal alanın sınırları genişlemiş hem de özel alan ile arasında keskin sınırlar ortaya çıkmıştır. Böylece özel alan sadece mahrem ilişkilerin ortaya çıktığı 'önemsiz' bir alan olarak algılanırken, kamusal alan ortak iyiye dair her şeyin üretildiği bir alan olarak kabul edilmiştir.

Bu kamu/özel alan ayırımı 1960'lar sonrasında gelişen ikinci dalga feminist hareketlerin ortak hedefi olmuştur. 1960 sonrası ikinci dalga feminizm "Özel olan politiktir." sloganıyla özel alanın sadece ekonomik açıdan değil, kültürel, toplumsal açılardan da devamlılığını nasıl sağladığının sorgulanması gerektiğini savunmuştur. Özel olan politiktir Anne Philips'in deyişiyle *'Eskiden önemsiz diye bir tarafa bırakılan şeylerin, artık bireysel seçimin tesadüfi sonucu olarak görülemeyeceğini çünkü bunların iktidar ilişkileri tarafından yapılaştırıldığını'* (Philips, 1995: 121) göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum bir başka açıdan, "liberal kuramın bugüne kadar kamusal alana taşınması gereken bir mesele olarak

³ Fraser, kamu/özel alan ayrımının etimolojik kökenden de gözlenebileceğinden bahseder. Bu bağlamda, kamusal (public) ve kasık kemiği (pubic), tanıklık (testimony) ve 'testis' arasındaki etimolojik paralelliklere vurgu yapar. (Kamusal Alan içinde Fraser,2010:107)

görmediği birçok mağduriyet biçiminin, kritik önemde politik meseleler olduğunu gözler önüne sermesi” (Aslan & Gambetti, 2009: 6) bakımından da önem arz etmektedir.

Tüm bu anlatılanlar ekseninde Habermas’ın kamusal alan tasarımı, feminist teorisyenler açısından önemli görülse de, *farklı kimlikleri özel alana hapsedtiği, bunların siyasal önemlerini küçümsediği, mücadelenin kurucu rolünü göremediği ve birbirleriyle rekabet eden farklı kamusal alanların varlığını* (Aslan & Gambetti, 2009: 7) yadsıdığı için eleştirilmiştir.

Son olarak Fraser, burjuva kamusal alan tasarımını güçlü/zayıf kamu kavramıyla eleştirmektedir. Fraser’a göre, *müzakere pratiği yalnızca fikir oluşturma sürecinden ibaret olan ve aynı anda karar verme sürecini kapsamayan kamular zayıf kamulardır* (Fraser, 2010: 129). Bunun yanında güçlü kamular ise karar verme sürecinde de etkin olabilen kamulardır. Bu açıdan Fraser, burjuva kamusal alan tasarımının sivil toplum ve devlet arasında yaptığı keskin ayrımı reddeder ve parlamenter sistemde parlamentonun oynadığı rolü, güçlü kamusal olarak adlandırır.

Negt ve Kluge de Fraser’la benzer şekilde Habermas’ın kamusal alan kavramsallaştırmasına eleştirel yaklaşmaktadır. *‘Habermas’ın Öffentlichkeit’i dağıtımsal Öffentlichkeit iken bizim bahsettiğimiz üretimsel Öffentlichkeit’tir. Bizce, üzerinde asıl çalışılması gereken özel yaşamın en mahrem alanlarında bile işleyen bu üretim alanıdır... (Negt&Kluge, 1994: 152-153; akt. Özbek, 2010: 452)*. Bu nedenle Negt & Kluge Habermas’ın 18.-19. yüzyıl burjuva kamusal alanına yaptığı vurguyu yetersiz görmektedir. Bununla birlikte Negt & Kluge Fraser’ın bahsettiği anlamda güçlü kamu olarak üretimsel alanda gelişecek ‘tecrübeyi’ esas alan ‘proleter kamusal alanı’ potansiyel direniş alanı olarak tasarlar. Negt & Kluge’nin tecrübe kavramsallaştırmasının kökeninde işçi sınıfının edindiği politik tecrübenin burjuva kamusal alan tahakkümünden ve sınırlarından kurtarılması amacı yatmaktadır. Bu kamusal tecrübe, işçi sınıfının egemen sınıfla savaşımında kültürel, bilişsel ve moral bir zemin oluşturur. *‘Eğer kitleler kamusal alanın desteğiyle gücüne güç katmış bir egemen sınıfla savaşmaya çalışıyorlarsa, bu ümitsiz bir mücadele olur; çünkü kamusal alanı oluşturanlar aslında kendileri olduğu için bu durumda her zaman aynı anda kendilerine karşı da savaşmış olurlar’* (Negt&Kluge, 2010: 137).

Bu proleter kamusal alan Habermas’ın burjuva kamusal alanının tarihsel karşıtına denk gelmektedir. Negt, Kluge ve Fraser’ın Habermas’a yönelik ortak eleştirisi *alt-kültürel karşıt kamular*⁴ yadsıması noktasında birleşmektedir. Bu nedenle Fraser’ın *post burjuva kamusal alanı*, Negt ve Kluge’de *ulusalcı kamu, köylü kamusu, elit kadınların kamusu ve işçi sınıfı kamusunu* da içeren *subaltern counter publics*le benzeşmektedir (Xing, 2012: 65-66).

Kamusal alan kavramının gelişiminde önemli bir başka yaklaşım da Hannah Arendt’in kavramsallaştırmasıdır. Bununla birlikte hem Habermas hem de Arendt, tarihsel bir kamusal alandan yola çıkarak, modern dünya için daha özgürlükçü ve katılımcı bir siyasal modeli amaçlamışlardır (Zabcı, 2012: 110). Arendt, Nazi Almanyası’nın mağdurlarından biri olarak, döneminin hakim felsefe-politika ilişkisini sorgulamıştır. Ona göre, politik olanı düşünmeden hareketle açıklamak yerine, deneyim ve olaydan yola çıkarak açıklamak daha yerinde bir yaklaşımdır (Öcal, 2006: 31). Bu nedenle Arendt’in politika yaklaşımı Platon’dan ziyade Aristo’ya dayanır.

Arendt, şehir-devletlerinin ortaya çıkması ile birlikte insanın özel yaşamının yanında bios politikos olarak adlandırılan ikinci bir yaşama sahip olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle her yurttaş, biri kendisinin tasarrufunda olan (idion) diğeri de toplumsal olan (koinon) iki

⁴ Subaltern Counter Public: Altkültürel Karşıt Kamular

varlık düzenine bağlıdır (Arendt, 1998: 24). Arendt’e göre Antik Yunan’da ‘söz’ün (rhetoric) kendisi başlı başına bir eylem olarak görüldüğü için “bios politikos” (politik yaşam) *eyleme dönmüş söz üzerine kurulmuştur* (Berkday, 2012: 52). Bu çerçevede *zoe* ve *bios* arasında Aristo’nun yaptığı ayrımı izleyerek Arendt, *zoe*’yi *tahakküm ve eşitsizliğin hüküm sürdüğü bir alan olarak*, *bios*’u da *özgürlükle özdeşleşen politik alan* (Sertdemir, 2009: 199) olarak tanımlar. *Zoe*, *çıplak yaşamda temellenen* (Sertdemir, 2009: 199) bir kavramdır ve Hobbes’un doğa durumu olarak adlandırdığı kavramı çağırıştır. Arendt, polis hayatında politik olmanın güç ve şiddete dayandırılmak yerine söz ve iknaya dayalı olduğunu belirterek, ortak bir dünya olarak polis’in varlık nedeninin güvenlikten ziyade anlam üretimine dayandığını savunur (Arendt, 1998: 26; Berkday, 2012: 23).

Arendt de Habermas gibi, modernitenin krizinden bahseder fakat çözüm için farklı kavramlardan yola çıkar. Hristiyan etiğiyle birlikte Batı’da “vita complementiva”nın, “vita activa”yı tahakkümü altına aldığını savunan Arendt, insansal etkinliklerin öneminin yadsınmasına “emek”, “iş” ve “eylem” kavramlarıyla karşı çıkmıştır. Bununla birlikte söz konusu insansal etkinliklerden “emek” ve “iş”, “eylem” ile bağlantısı sayesinde insanların dünya kurmalarını sağlayabilir zira ancak “eylem” sayesinde gelenek oluşur ve geçmişle gelecek arasında varolan insan için hatırlamanın zemini tesis edilebilir. “Emek”, “iş” ve “eylem” arasında ayrım yapan Arendt, modern toplumlarda “bios politikos”un yerinin “animal laborans”ın aldığını söyler. “Emek”, bireyselliğinin yanı sıra türün yaşamını garanti altına alırken, “iş” ve neticesinde elde edilen “ürün” ölümlü yaşama daimilik kazandırır. “Emek” ve “iş”ten farklı olarak “eylem” ise politik bedenlerin üretimini ve hatırlama için gerekli zeminin varlığını sağlar (Arendt, 1998: 8-9). “Emek”, “iş” ve “eylem”in füzyonuna dayalı *vita activa*’nın bozulması, modern dünyada yaşanan anlam krizinin esas sorumlusudur (Berkday, 2012: 49). Bununla birlikte Arendt, söz konusu anlam krizinin *animal laborans*’ın ötesinde bir *homo faberle* aşılamayacağını belirtir. Her ne kadar işi temsil eden homo faber kamusal yaşama bir kalıcılık sağlasa da dünyayı araçsallaştırma riskini de içinde barındırır. Bu araçsallaşmayı ortadan kaldıracabilecek yegâne yol ise, çoğulculuk temeline dayanan eylemdir. *“İnsanlık durumunun her hali bir şekilde politika ile ilgili olmasına rağmen, “çoğulculuk” bu durumun sadece olmazsa olmazı (conditio sine qua non) değil, aynı zamanda varlığı kendisinden menkul (conditio per quam) olanıdır”* (Arendt, 1998: 7). Özellikle totalitarizm eleştirisi kapsamında Arendt, eylemin baskı altına alınarak farklılıkların tek tipleştirildiği bir yapıya dikkat çeker ve totalitarizmi özgürlüğün karşısında bir engel olarak görür. Bu nedenle ‘öteki’ anlam üretiminde önemli bir yere sahiptir. Berkday’a göre *“insanın yaşamını yorumlayan ve değerlendiren onu kamusal alanda ‘seyretmiş’ ve onunla etkileşime girmiş başkalarıdır...Anlamın kaynağı ötekilerdir!* (Berkday, 2012: 66-67). Bu nedenle Arendt (1998:7) Roma döneminde “yaşama”nın kelime anlamı olarak “insanlar arasında olma”ya tekabül ettiğini aynı şekilde ölmenin de “insanlar arasından” ayrılmak olduğuna vurgu yaparak aslında anlamın “inter homines esse” karaktere sahip olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde politika da özneler arası bir edim olarak ortaya çıkmaktadır (Gander, 2009: 63) ve varlık nedeni kanaatlerden herhangi birisinin mutlak hakikate dönüşmesini engellemeye dayanmaktadır. Bu nedenle politika, konuşma ve eylemle özdeşleşmiş ve kamusal alan tartışmanın sonsuzca devam etmesine imkân sağlayan bir uzam olarak varsayılmıştır. Arendt’e göre özneler arasında konuşma ve eylemle vuku bulan bu kamusal alanda, kişisel farklılıklar eylemde bulunma ve politik konuların düzenlenmesinde *‘sine qua non’* dur (Dürr, 2009: 151). Arendt, yine Antik Yunan’a referansla *isonomianın* yasa önünde eşitlikten ziyade politik eylemde bulunma eşitliğine dayandığını belirtir ve politik eylem olarak da konuşmayı esas alır. *İsonomia* eşit konuşma hakkıdır ve polis içinde özgür olma durumunu ifade eder (Berkday, 2012: 46). Eşit konuşma hakkını politika anlayışının merkezine koyan Arendt, polislin salt fiziksel bir mekân değil, özneler arasında isonomia ile oluşan bir

uzam olarak var olduğunu söyler. Arendt, “Nereye giderseniz orada bir polis olacaksınız” sloganını katılımcılar arasında hemen her yerde ve zamanda söz ve eylemin bir uzam oluşuracağı (Berktaş, 2012: 163) şeklinde yorumlar. Eylemek ve özgür olmayı bir ve aynı şey olarak yorumlayan Arendt (Sertdemir, 2009: 209), kamusal alanı bir başka açıdan özgürlüğün deneyimlenebileceği bir uzam olarak da düşünür.

Arendt’e göre kamusal alanda ‘konuşma’ ve ‘eylem’ insanın ölümlülüğü aşmasının yegane yoludur. Ölümsüzlük kavramı geçmiş, şimdi ve gelecek arasında ortak bir bağ kurulmasına dayanır. İnsanın ölümlülüğü ancak böylesi bir bağın oluşumuna katkı sağlayacak ortak hafızanın varlığı ile aşılabilir ve zamanın yıkıcılığının önüne geçilebilir (Öcal, 2006: 81). Bu çerçevede Arendt, kamusal alanı örgütlenmiş bir “hatırlama uzamı” olarak değerlendirir.

Son olarak Arendt’in kamusal alan kavramlaştırmasının gelişiminde Kant’ın izlerini görmek mümkündür. Arendt, insan eylemine dair üç anlık yetiden bahsetmektedir. Bunlar düşünme, isteme ve yargıdır. Arendt, insanın düşünme ve istemesinin kamusal yaşamda eylemlerinin değerini belirleyecek olan kamusal ilkesinin oluşumu garanti altına almadığını dolayısıyla düşünme ve istemenin dışında “izleyen” tarafından ortaya konacak yargıya ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Çünkü *eyleyen*, düşünme ve istemesinde tikelliğinden kurtulmuş değildir, o hala *doxalarına* gömülüdür. Bununla birlikte anlamın kaynağı olarak *izleyen* (öteki) yansızlığı, çıkarılsızlığı ve işin-içine girmemişliği sayesinde *yargının* yani kamusal alanın kaynağıdır (Deveci, 2007: 113;127). *Eyleyenin*, *izleyene* olan bu bağımlılığı, kamusal alan olarak adlandırılan *yargıya* değerini verirken, *izleyeni* tüm tikelliklerinden kendini soyutlayabilen olarak ele almak ve *izleyenin* kamusal alan ölçütünü belirleyen siyasallığa sahip olduğunu varsaymak Arendt’in yanıldığı noktayı oluşturmaktadır. İzleyen başlı başına siyasal-ahlaki olana dair değerlerin ölçütü kabul edilmesi izleyenin siyasal olmayan değerlerinin de siyasal olarak ele alınmasına neden olur. Bu nedenle Deveci’nin (2007: 121) belirttiği gibi “*yargı yetisinin işleyişinin ve tasarlanan öznesinin...hem işleyiş hem de öznesi* (bakımından) *siyasal olmayan özellikler barındırdığı*” görmezden gelinir.

1960 sonrasında feminist eleştirilerin etkisi ile birlikte sokağa taşınan özel alana ait istekler, kamusal alan kavramına dair ideolojik algılamaların ve tanımlamanın dönüşüm geçirmesine, Çaha’nın (1998: 88) tabiri ile ideolojik kamusal alanın sivil bir alana dönüşmesine neden olmuştur. “Kimlik”, “farklılık”, “otonomi” eksenli taleplerin kamusal alana taşınması, bütüncül bir kamusal alan tasavvurunun yerini farklılık temelli kamusal alanlara bırakmıştır. Sivil toplum zemininde ortaya çıkan bu talepler bir başka açıdan bu zemin içerisinde özel-kamusal alan ayrımlarının bulanıklaşmasına neden olmuştur. Kamusal – özel alan arasındaki ayrımın bulanıklaşması, kamusal tartışmalarda derinlik kaybına neden olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş, özel olanın kamusal olana tahakkümünün “uzlaş” zeminini ortadan kaldırdığı savunulmuştur.

1980 sonrasında uluslararası konjonktürde ortaya çıkan gelişmeler ve teknolojik gelişmelerle birlikte kamusal alan tartışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Kamusal alan, tarihsel gelişim süreci içerisinde XVI. yüzyıldan bu yana medyatik bir niteliğe sahip olmasına rağmen 1980 sonrasında gelişen teknoloji ve ortaya çıkan talepler ekseninde medya kamusal alan tartışmalarında önemli bir konumu işgal etmeye başlamıştır. Özellikle internet teknolojisi ile birlikte özel isteklerin nicel ve nitel bağlamda kamusal alan gücü kazandığını savunmak mümkündür. İnternetin etkileşimli, adem-i merkezi yapısı sadece özel olanın sesini duyurmasını ve kamusal alan statüsü kazanmasını kolaylaştırmakla kalmamakta aynı zamanda kamusal olana dair tanımlamaların dönüşümünde de etkin rol oynamaktadır. Bu nedenle kamusal alan – internet ilişkisine değinmek ve internetin kamusal alan olma potansiyeli sorgulamak önemli bir hal almaktadır.

1.1. İnterneti Kamusal Alan Olarak Düşünmek

Bilgisayarlar, bilgi işlemle doğrudan ilişkili olan ve gerek mekân gerekse zamanın geleneksel sınırlarını, ölçek ve an boyutunda hem nitelik hem de nicelik olarak değiştiren araçlardır (Ölgen, 2003: 52). Bu bağlamda ortaya çıkan bir kavram da siber-uzamdır. *Neuromancer* isimli romanında William Gibson, siber-uzam olarak adlandırılan ortamı kütüphanede olduğu gibi pasif bir enformasyon deposu olarak değil, gerçek dünya ve dijital dünya arasındaki ilişkileri yönlendirmeye olanak veren veriler ortamı olarak tanımlar. Öncelikle uzam, bütünüyle ele geçirilemeyen sonsuz olarak uzanmış bit boyuttur. Bu tanım internetin şebekeler arasında yer alan elektronik verilerinin sınırsızlığını tanımlamaya iyi bir örnektir. İkincisi, uzam özgür hareket fikrine çağrışım yapar. Üçüncüsü ise, uzam bir geometridir ve mesafe, yön, boyut kavramlarını içerir. Siber-uzam hem bir hipotetik inşa hem de toplumsal bir alandır. Özel, kamusal ya da profesyonel bir alan olarak ele alınsa da siber-uzam en nihayetinde düşüncenin tezahür ettiği ve enformasyon teknolojileri aracılığı ile dilin akışkan, maddi unsurlara indirgenmediği bir alandır. Siber-uzam, kendi farklı oluşumunu dil aracılığıyla kurar. Görünen gerçek, dilin ortaya koyduğu gerçektir (Binark&Kılıçbay, 2005: 91). Siber-uzam; bir mekân değildir, mekanlar arasında bir koridordur. Castells (2006: 32) bu durumu şu şekilde açıklar:

“Siz kendi mekânınızda yaşarsınız, sonra siberuzamda dolanırsınız, başka yerlerde yaşayan insanlarla karşılaşursunuz. Ama siberuzamı kendi zihinsel evrenimizde bulunmak için de kullanabilirsiniz. Dolayısıyla siberuzam her gün yaşadığınız, başka yerlerden başka zamanlardan insanlarla ve düşüncelerle karşılaştığınız bir hiperuzamdır, zihnin uzamıdır.”

İnternetle ilgili sosyal bilimler çalışmaları, siber uzamın, kamusal alan olma potansiyelini tartışmaktadır. Bu tartışma kapsamında iki ana yaklaşımın var olduğu söylenebilir. Optimist bakış açısıyla Rheingold ve Kellner gibi isimler, siber uzamı uluslar aşırı-diyalojik-değiş tokuş için ideal alan olarak düşünürler ve internetin demokrasinin gelişiminde oynadığı role dikkat çekerler (İosifidis, 2011: 624). Bu rol internetin, hiyerarşik –olmayan, evrensel erişime açık, zorlayıcı-olmayan, ifade özgürlüğünün alanını genişleten, sınırlanmamış gündem⁵ ve geleneksel politik kurumların dışında iletişim ortamı sağlayan bir fenomen (Ferreira, 2010: 4) olarak düşünülmesine dayanmaktadır. İnternet, arşivleme olanaklarını genişleterek ve iletişimin zaman ve mekândan bağımsızlaşmasını (Kellner, 2010: 719) sağlayarak, katılım, örgütlenme, iletişim, çoğulculuk gibi kavramlara esneklik kazandırmıştır. Benkler bu durumu konuşmacı olma maliyetlerinin düşmesi şeklinde yorumlayarak katılımın alanının genişlediğini savunmuştur (Baym&Boyd, 2012: 326). Katılımın alanının genişlemesi yeni medya ve geleneksel medya arasındaki önemli farklardan birini oluşturur. Bu bağlamda geleneksel medya tek yönlü iletişime dayanırken, yeni medya etkileşime dayanmaktadır.

Bir başka açıdan Trenz, yeni medyanın kamusal ve politik temsiliyet tasavvurlarında da dönüşüme neden olduğunu söyler ve bu dönüşümü dört ana eksenle yorumlar:

- Konuşmacı çeşitliliğinin temsiliyeti
- Kamular çeşitliliğinin temsiliyeti
- Kamusal alanın bölünmüşlüğü

⁵ İnternetin, sivil örgütlenmelerce kullanımı tartışmanın medyanın gündem belirleme ve çerçeveleme gibi yapısal sınırlamalarından bağımsızlaşmasında olumlu etkisi vardır. (Ferreira, 2010:3-4)

- Kozmopolit benlik tanımları (Trenz, 2009: 40-41).

Trenz, öncelikle geleneksel medyada, politik topluluğa üyeliğin “birleşmiş bir temsiliyetinin” olduğunu ama internetle birlikte bu birleşmiş temsiliyetin yerini çok sayıda kullanıcının “farklılaşmış temsiliyetine” bıraktığını savunur. Bununla birlikte internet, “temsil edilmeyen” pek çok azınlığın, kamu statüsü kazanması açısından fırsatlar sunmaktadır. Trenz, basın ve televizyona dayalı “ulusal” kamusal alanların uzlaşmaya dayalı normatif yapısal özellik taşıdığını oysa internetle birlikte bu normatif yapının, farklılıkların öne çıkarılması ve kozmopolit benlik tanımlamalarına olanak sağlayarak dönüştüğünü ileri sürer. Bununla birlikte katılım ve politik temsiliyet algılamalarındaki bu dönüşüm başlı başına kamusal alanın daha demokratik tasavvurunu garanti etmemektedir. Zira Trenz’e göre internet farklılıkları öne çıkarırken bir başka açıdan kamusal alanın aşınmasına neden olur. Bu bağlamda yeni soru “dijital kamusal alanların, bir kamu tasavvurunu nasıl yaratacaklardır.” (Trenz, 2009: 41)

Bilginin maliyetinin düşmesi ve etkileşime dayalı yeni iletişim ortamı sayesinde, dağınık ve birbirleriyle bağlantıları sınırlı olan örgütlenmeler, bu ağ üzerinden buluşma fırsatı yakalamışlardır. Bu fırsat örgütlenme pratiklerinin dönüşmesine sebep olmaktadır. Geleneksel medyadaki hakim deregülasyon politikaları, dominant söylemin dışladığı kamuların, kendilerini ifade etmelerini sınırlandırmıştır. Dahlberg’e göre internet, dışlanmış kamuların örgütlenmesine üç noktada katkı sağlar. İlk olarak internet, marjinal söylemlerin karşıt kamulara dönüşmesinde iletişim alanı sağlar. İkinci olarak, dağınık karşıt kamuların paylaştıkları üzerinden ortak kimlikler inşa etmelerine katkı sağlar ve onları bir araya getirerek hakim söyleme karşı güçlü bir söylemin oluşturulmasına zemin hazırlar. Son olarak, internet ana akım kamusal alana karşı alternatif söyleme online ve offline destek verir (Dahlberg, 2007: 56). Yeni iletişim teknolojilerinin dışlanmış grupların örgütlenmesine yaptığı katkı en iyi şekilde Meksika’da Zapatista hareketinde görülebilir. *Sürekli medya bağlantıları ve dünya çapındaki internete dayalı ittifakları sayesinde kendilerine yönelecek baskılardan korunmaları, hükümeti görüşmeye zorlayıp, toplumsal dışlanma ve siyasi yozlaşma meselesini dünya çapında kamuoyunun* (Castells, 2008: 113) gündemine taşıması sayesinde Zapatista hareketi varlığını silahlı eylemden ziyade yeni iletişimin etki gücüne dayandırmıştır.

Dağınık kamuların spesifik bir konu etrafında bir araya gelmeleri, sanal toplumda grup kimliğinin tanınmasına katkı sağlarken, kendilerini bu gruplarla özdeşleştiren bireyler, böylece yalnız kalmamanın, bir aidiyet edinmenin de yolunu bulmuş olurlar. Fakat bu yalnızlık olgusu Turkle’a göre dostluktan/arkadaşlıktan (friendship) ziyade ‘refakate’ (companionship) dayalı bir illüzyona işaret eder (Greengard, 2011: 18).

Medyanın kişiler üzerindeki bir başka etkisi de kamusal kimliğin kazanılmasında oynadığı roldür. Yeni medya da bu durumdan müstesna değildir. Kişiler sanal ortamlarda bir yandan aidiyet hissettikleri kamuların söylemlerine yatkınlık kazanır, diğer yandan bu söylemleri içselleştirerek aidiyetlerini görünür kılarlar. Kişiler yeni medyayı kullanarak grup dinamiğinde kendilerine duydukları öz-saygıyı yükseltebilirler. Zira her sosyal onay, kişinin kendisinde hissettiği öz-yeterliliğin gelişiminde bir basamak işlevi görür. Öz-saygıyı, Orr’un (Chan ve ark, 2004: 6) tanımladığı anlamda başkalarına yardım etme ve bilgi paylaşımı olarak ele alırsak, kişinin aidiyet hissettiği grupta kendisine dair olan tanımlamalar (uzman, moderatör, vb.) onun öz-saygısını ve gruba olan bağlılığını olumlu etkiler. Bir başka açıdan Mead’in (1967) *deyimiyle insan kendini en az gören varlıktır, kendini ancak bir diğerinde görür ve tanımlar* (Paker, 2007: 115). Bu çerçevede öz-yeterliliği de gelişen kişinin, katılımda aktif rol oynayacağı düşünülebilir (Chan ve ark. 2004: 7).

Sanal ortamda kimlik inşası bir yönüyle arzuların doyurulmasına, diğer yönüyle de görünür olamaya bağlıdır. Reel kimlik tanımlamalarının kişiye yetersiz geldiği noktada sanal ortamda inşa edilen kimlikler ön plana çıkmaktadır. Bauman'ın da dediği gibi "...kişi ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyarsa, kimlik üzerine o zaman düşünür." (Bauman; akt. Parker, 2007: 119)

İnternetin demokratik gelişim sürecinde oynayabileceği rollere dair bu olumlayıcı yaklaşımların yanı sıra söz konusu süreci akamete uğratabilecek yönlerini öne çıkaran yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşımlara göre sanal ortam, kişilere 'istedikleri' kimlikleri inşa etme fırsatı sunarken kimlik bölünmesine de sebep olmaktadır. Kişi sanal ortamda aslında hiç olmadığı bir kimliği giyebilirken, bu kimlikle 'gerçek' kimliğine nazaran daha steril bir bağ kurabilir. Fakat aynı zamanda sanal ve gerçek kimlik arasında bir yarıklık oluşmaktadır. Bu yarıklık klasik anlamda iletişime yeni bir alternatifin sunulmasına neden olduğu noktada eleştirilmektedir. Bu nedenle Turkle'ın deyiimiyle benliğin ana sorunsal haline getirildiği psikanalitik kültürden, sanal ortamda inşa edilen kimliklerin öne çıktığı bilgisayar kültürüne geçilmiştir (Turkle, 1999: 647).

İnternetin kamusal alan olma potansiyeli üzerine tartışan şüpheli yaklaşım, sanal ortamın kamusal tartışma için gerekli olan derinlikten yoksun olduğunu savunur. Virilio, internetle birlikte gelen yeni kültürün kurucusu olarak 'hız'ı görür. Hıza dayalı bu yeni iletişim ortamında kişi, *enformasyon bombardımanına* maruz kalır ve kişinin zaman algılaması değişir. Belirli bir zamana gereksinim duyan düşünme eylemi, internetin hıza dayalı bilgi dolayımı ile gerçekleşir. Bu süreçte 'bilginin niteliği' ile 'bilginin anındalığı' yer değiştirir. İnterneti bu temel görüşler ekseninde ele alan şüpheli yaklaşım, sanal ortamdaki kamusal tartışmalarda söz konusu enformasyon bombardımanının 'fakir diyaloga' sebep olduğunu ileri sürer (İosifidis, 2011: 625).

Katılım olgusuna ve bu olgudaki dönüşüme odaklanan şüpheli yaklaşımlar, 'hareketsiz toplumsallaşma' adını verdikleri yeni bir toplumsallaşma biçiminden bahsetmektedirler. Bu yeni toplumsallaşma biçimi, sanal uzam ve gerçek uzam arasında bir bağ kurarak kişinin gündelik hayatta sosyal sermayelerini nasıl inşa ettiklerini açıklamayı amaçlar (Binark&Sütçü, 2009: 105). Kişi sosyal sermayelerini hareketsiz toplumsallaşma ile inşa ederken, bu sosyal sermayeler, toplumdaki iktidar ilişkilerinin inşasında Bourdieu'ye göre, "yapılandırıcı yapılar", "yapılanmış yapılar" ve "tahakküm araçları" olarak rol oynarlar (Swartz, 2011: 121). Çevrim-içi ortamda inşa edilen sosyal sermayeler, çevrim-dışı habitusların birer yansıması olarak eşitsizliklerin sürdürülmesinde etkin olmaktadır. Söz gelimi internetin hakim dilinin İngilizce olması, Bourdieu'nün kavramsallaştırmasıyla sosyal sermayeye tekabül etmektedir. Dolayısıyla İngilizce bilmek, internet ortamında iletişime geçmek için gerekli koşul olarak, eşitsizliklerin yeniden üretiminde rol oynar.

Diğer yandan kişinin, internet ortamında katıldıkları kampanyalar, e-protestolar, imza kampanyaları, anketler gerçek katılımın Baudrillard'ın deyiimiyle birer simülakralarına⁶ dönüşür. 'Kliktivizm' olarak adlandırılan bu vicdani rahatlama, kişiye gerçek uzama dair sorumluluklarından ve endişelerinden sıyrıldığı yanılsamasını hissettirir. Bu yönüyle de internet ortamındaki tartışmaların kişiye sağladığı söz konusu rahatlama, kamusal meselelere dair

⁶ Baudrillard simülakr kavramını şöyle açıklar: "Aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, bir başka deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayından söz ediyoruz. Gerçeğin tüm göstergelerine sahip, gerçeğin tüm aşamalarına kısa devre yaptıran kusursuz, programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran bir makine." (Baudrillard,2005:15)

duyarlılıkları ve algılamaları aşındırarak, kamusal tartışmaların internet ortamındaki faaliyetlere hapsolmasına neden olur.

Bir başka açıdan Coleman, internetteki kamusal tartışmaların sığılığının sebebinin fiziksel bir alanın eksikliğine bağlamaktadır. Coleman'a göre etkili tartışma kabiliyetinin öncelikli olarak öğrenildiği açık alan toplantıları, sokaktaki konuşmalar gibi eylemliliklerin eksikliği, Habermas'ın 'ideal konuşma durumu' olarak tanımladığı sürecin online iletişim ortamında vuku bulmasının önünde engel teşkil eder (Coleman; akt. İosifidis, 2011: 624).

İnternetin demokratikleştirme potansiyeline dair şüphecî yaklaşım, bir yanıyla da ekonomi-politik yaklaşımlarla paralellik gösterir. Ülkelerin ekonomik düzeyleriyle doğru orantılı olarak internet kullanıcılarının erişim olanaklarının da çeşitlilik gösterdiği varsayımından hareket eden bu yaklaşım, internetin elit-avam tabakalaşmasında hiyerarşiyi yeniden-ürettiğini savunur. Bu nedenle şüphecî yaklaşım açısından internetin *bilginin demokratikleşmesinde*⁷ oynadığı rolü yüceltmek, iyimser bir indirgemecilik riski taşımaktadır.

Şüphecî yaklaşımın ekonomi-politik açıdan bir başka eleştirisi de internetin yapısal özelliği olarak tanımlanan âdem-i merkezi niteliğine yöneliktir. İnternetin, demokratikleşme sürecinde sınırsız bir tartışma platformu olarak tanımlanamayacağını ileri süren şüphecî yaklaşım, sansür olgusuna dikkat çeker. Son dönemde Çin, Kuzey Kore gibi ülkelerdeki bazı sitelere yönelik erişimin sınırlandırılması uygulamaları bu sansür olgusuna örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda bir yandan ülkelerin hangi konuları ifade özgürlüğü kapsamında ele aldığı öne çıkar. Diğer yandan da internette kendilerini özgür hissetmeyen kişilerin, kendilerine yönelik otosansür uygulamaları, bir başka sınırlandırmadır. Bu durum sosyal-psikolojik açıdan kişinin internet ile kurduğu güven bağına da işaret eder.

Son olarak şüphecî yaklaşımların ortak noktalarından birinin de internete yönelik olumlu-yıcı görüşler ekseninde farklılığı öne çıkaran varsayımlara yönelik eleştiriler olduğu söylenebilir. İosifidis'e göre internetin açık katılım ortamı, *sohbet* (conversation) için gerekli olan yapısal ve davranışsal kuralların yokluğundan ötürü kaotik bir duruma neden olabilir. Söz konusu kaotik yapılanma ile birlikte İosifidis'e göre internet içeriklerinin partizanca olması, kişilerin birbirlerini dinlemelerinin önünde engeldir (İosifidis, 2011: 624-626).

Tüm bunlardan hareketle optimist yaklaşımın internet-demokrasi ilişkisine bakışını şekillendiren unsurların, internetin alt-yapısal özelliklerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda internet, alt-kültürel kamuların seslerini duyurmak için uygun bir uzam olarak düşünüldüğünden, çatışmacı ve katılımcı demokrasi tartışmalarının merkezine konumlandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kellner'in deyiimiyle bilginin demokratikleştiği, maliyetinin düştüğü ve özgür ifade için zemin oluşturduğunun varsayılması, internete yönelik olumlu yaklaşımların temelini oluşturmaktadır. Diğer açıdan şüphecî yaklaşımlar, olumlayıcı yaklaşımları, sansür olgusunu göz ardı ettikleri, internetin kapsamının darlığı, kutuplaşmayı arttırdığı ve dinleme alışkanlıklarını aşındırdığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Şüphecî yaklaşımların eleştirilerinin merkezini Habermasçı anlamda "uzlaşma"nın internet ortamında var-olmaması ve bu uzlaşımın imkânsızlığının oluşturduğu söylenebilir.

2. EKŞİ SÖZLÜK

Ekşi sözlük 1999 yılında Sedat Kapanoğlu'nun, Douglas Adams'ın "Otostopçunun Galaksi Rehberi" isimli kitabından esinlenerek oluşturduğu kendi deyiimiyle bir "program par-

⁷ Bilginin demokratikleşmesi D. Kellner'in kavramsallaştırmasıdır. (Bakınız: Kellner,2010)

çası”dır. Ekşi sözlük internet adresindeki istatistiki bilgilere göre sözlüğe kayıtlı yazar sayısı 49.736, toplam kullanıcı sayısı 317.366, toplam girilen entry sayısı 18.348.740 ve açılan toplam başlık sayısı 2.859.291’dir (<http://eksisozluk.com/istatistik/genel-istatistikler>, Erişim Tarihi:13.05.2013). Gürel ve Yakın’ın (2007: 204) Eylül 2006 verilerini esas alarak yaptıkları çalışma ile karşılaştırıldığında (10.729 kayıtlı yazar, 1.195.594 toplam başlık ve 5.939.607 toplam entry), 7 yıl içerisinde ekşi sözlüğe katılımın artmasıyla, sözlüğün etki alanının genişlediğini söylemek mümkündür.

İçinde üye yazarların her hangi bir konu hakkında başlık açıp, tanımlama ve yorum yapabildiği, deneyim ve gözlemlerini paylaştığı bir ortam/uzam olarak ekşi sözlükte, “doğru” kavramı göreceli bir nitelik kazanır. Bu yanıla geleneksel sözlük tanımlamasına alternatif üreten ekşi sözlük, postmodern elektronik kültürü temsil eden bir fenomen olarak ele alınmaktadır (Bknz: Gürel & Yakın, 2007). TDK, Sözlüğü, “*Bir dildeki kelimeleri esas alarak, onların temel anlamlarını, kazandıkları yan anlamlar ile başka kelimelerle kurdukları ifadelerdeki anlam inceliklerini, değişik kullanımlarını, deyimlerini gösteren ve o dilin bütün söz varlığını içine alan kitap*” (TDK) olarak tanımlarken her kavrama karşılık gelen bir tanımlamanın olduğunu varsaymaktadır. Buna karşın ekşi sözlük kurucusunun yaptığı, “doğru” kavramının aslında ne kadar değişken olabileceğini ve bilgiye aslında ne kadar farklı açılardan bakılabileceğini tamamen kontrolsüz bir şekilde açığa sermiş”tir şeklindeki tanımlama, doğru kavramının serbest çağrışım, kişisel deneyim gibi öznelliklerle ne derece bağlantılı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (<http://eksisozluk.com/eksi-sozluk--31966>, Erişim Tarihi:13.05.2013). Nitekim sözlüğün kendi sloganının “kutsal bilgi kaynağı” olarak sunulması doğrunun kutsallığına dair ironik bir eleştiridir.⁸

Diğer yandan sözlükte yer alan entrylerin link verilerek diğer internet adresleri ile ilişkilendirilebilmesi, kaynak olarak kullanılması hatta “bakınız” talimatı ile sözlük içi bilgi akışının sağlanması, sözlüğün metinlerarası niteliğini göstermektedir. Metinlerarasılığın, bahsedilen doğru kavramının öznelliğini pekiştirici bir özellik olarak, aynı başlık altında “perspektivizme” yer açarak sözlük-içi çoğulculuğa katkı sağladığını varsaymak mümkündür. Bununla birlikte sözlüğe yazar olarak kaydolmanın sıkı bir denetim sonrası gerçekleşmesi, yazarların iç yazışmaların okuyuculara kapalı olması, ekşi sözlüğün, sözlük-dışında çoğulculuğa kapalı olduğunu gösterir.

2.1. ARAŞTIRMANIN SUNUMU

Bu araştırmada ekşi sözlüğün kamusal alan olma potansiyeli tartışılmaya çalışılmış, bu çerçevede 8 ekşi sözlük yazarıyla (5 kadın 3 erkek) 21 Şubat 2013 – 21 Nisan 2013 tarihleri arasında internet üzerinden yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bu görüşmeler söylem analizine tabi tutulmuştur. Sözlüğün kamusal alan olma potansiyelinin yazarlarla yapılan görüşmelere dayanarak yapılmasının sebeplerini, sözlüğün dışarıya kapalı yapısı, yazarların sözlüğü nasıl tanımladıkları, yazarlık çerçevesinde deneyimledikleri özgürlük sınırları oluşturmaktadır. Bir başka açıdan sözlüğün kendine ait kapallığı ve yazarlarının anonim kalma isteği yazarlara ulaşmayı zorlaştırmıştır. Ayrıca yazarlara kartopu tekniği ile ulaşıldığı için elde edilen bulgular sözlüğün genelini temsil etmemekte, söylem analizinin doğası gereği var olan öznellik sorunsalı varlığını bu çalışmada da sürdürmektedir. Görüşülen kişilerin demografik özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁸ Bu çerçevede eski yazılımında kutsal bilgi kaynağı sloganının altında “bu sitede yazılanların hiçbiri doğru değildir.” ibaresi yer almaktadır (Bknz: <http://antik.eksisozluk.com/> Erişim Tarihi: 17.05.2013)

Tablo -1: Demografik Özellikler

	Yaş	En Uzun Yaşadığı Yer	Yaşadığı Şehir	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Hal
K 1	29	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	Öğrenci	Evli
K 2	26	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	Basketbolcu	Bekar
K 3	25	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	İngilizce Öğretmeni	Bekar
K 4	28	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	Öğretmen	Bekar
K 5	34	Kasaba	Mersin	Yüksek okul ve üstü	Kaptan- Yoga Eğitmeni	Bekar
E 1	26	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	Finans Uzmanı	Bekar
E 2	26	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	İnternet Tasarımcısı	Bekar
E 3	28	Şehir	İstanbul	Yüksek okul ve üstü	Makine Mühendisi	Bekar

Görüşülen yazarların güncel olayları takip etme ve sözlük kullarımlarına dair elde edilen frekanslar aşağıdaki şekilde tablolaştırılmıştır.

Tablo -2: Güncel Olayları Takip Etme Ve Sözlük Kullanım Sıklığına Dair Sorular

	Güncel olayları takip etme sıklığı	Günde sözlükte geçirilen zaman	Nesil
K 1	Her gün	2-3 Saat	11
K 2	Her gün	2-3 Saat	6
K 3	2-3 Günde bir	1 Saat ve altı	10 (sabırtaşı yazar)
K 4	2-3 Günde bir	1 Saat ve altı	9
K 5	Düzensiz Aralıklarla	1 Saat ve altı	9
E 1	Her gün	2-3 Saat	8
E 2	Her gün	1 Saat ve altı	9
E 3	Her gün	2-3 Saat	2

Görüşülen yazarlardan K-5 haricindekilerin güncel olayları düzenli takip ettikleri görülmüştür. K-5'in güncel olayları takip etme sorusunu "...2-3 gün aralıksız takip ediyorum bazen, sonra boğulacak gibi olunca ara veriyorum, bir süre hiç ilgilenmeyip sonra kendime gelince tekrar bir göz atayım bari ile başlıyorum. Böyle devam ediyor döngüm" şeklinde cevap-

landırmıştır. Bununla birlikte görüşülen yazarlar, güncel olayları öncelikle internet üzerinden takip ettiklerini belirtmişlerdir. İnternetin diğer iletişim araçlarının yerine getirdiği fonksiyonları bir arada sunan niteliği, güncel olayları takip etmede öncelikli tercih edilmesinin ana nedeni olabilir.

Görüşülen 8 yazardan 7’si sözlüğü kullanma nedenlerinin başında günceli takip etme ve bilgi edinme geldiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle sözlüğün yazarlar açısından, gündemle paralellik gösteren bir haber kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte yazarlar açısından ekşi sözlüğün günceli takip etmek için bir haber kaynağı olarak kullanımı güncelin sözlükte yazarlar tarafından yeniden inşa edildiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Görüşülen yazarların sözlüğe dair algılamalarında en öne çıkan özelliği cesur, açık olmasıdır. Sözlük yazarlarının söylemlerinden yola çıkarak sözlüğün açık olma niteliğinin interaktifliği, gündelik yaşama dokunması ve doğrunun göreceli varlığı ile ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür.

“İnteraktif bir şey olduğu için seviyorum...Kitapta da öyleydi, galaksi hakkında bilgileri yazıyordun. İşte herkes kendi görüşünü yazıyordu. Kişilere dayandırılan şeyler olduğu için seviyorum esasında... Yani tek taraflı bir sözlük gibi açıyorsun Larousse ya da Britannica açıyorsun, “Bu budur” gibi bir şey olmadığı için seviyorum aslında. Yani Wikipedia da öyle ama o da interaktif aslında ama bir yerde çok net bilimsel bilgilere dayanan şeyler veriyorlar. O da güzel bir oluşum. Onu da seviyorum ama bu daha relax daha böyle gündelik hayata dayanan olduğu için seviyorum.” (K-1, 29: Öğrenci)

E-3 (2. Nesil) sözlüğün açıklık özelliği hakkında K-1’in (11. Nesil) görüşlerini paylaşmanın yanı sıra sözlüğün derinlikli eleştiri gücünü yitirdiğini dile getirmiştir. Bu çerçevede E-3 sözlüğün açıklık niteliğini farklı bakış açılarını çoğalttığı ve bu durumun tahammül sınırlarını genişlettiği gerekçesiyle olumlarken, sözlükteki tartışma ortamında fikirlerin hızlıca tüketilmesine dair nostaljik-eleştirel bir bakış benimser.

“Sizin tahammül sınırlarınızı genişletir...Fikri esneklik kendimde gördüğüm değişimlerin başında gelir. Tahammül sınırlarımın genişlemesi ve buna bağlı olarak bilgi filtresinin daha da sıklaşmasını da ekleyebilirim. Zaten temel olarak sözlük bunu sağlıyor diyebilirim...Kurulduğu yıllarda kişilerin fikirleri düşünceleri veya tartışmalarında kullandıkları argümanlar eksik, hatalı olduğunda yazarlar en fazla istihza ile karşılık verirlerdi. Şimdilerde ise artan yazar sayısı ve internetin kitlelere daha fazla yayılmasının da etkisi ile her yaş grubundan ve sosyal konumdan insan sözlükte yazar olabiliyor... Artık fikirler aceleyle paylaşılıyor. Düşüncenin eleştirilebilirliği bir kenara dursun anında düşünce fanatikleri tarafından üzerine çullanılıp fikrin etkisi sönümleniyor.” (E-3, 28: Makine Mühendisi)

Yazarların sözlüğe alındıkları dönem nesil olarak adlandırılır ve kaçınıcı nesil oldukları ya sayı ile ifade edilir ya da nesil kendini ifade etmek için o dönemdeki belirgin imgeleri kullanır. Sözlük içerisinde yazarların nesillere göre sınıflandırılması, hiyerarşinin üretilmesinin yanı sıra sözlük-içi aidiyetler de üretmektedir.

“Seneye göre ama bazen ara alımlar olunca 11. Nesil miğfer dibi yazar, hani o sene ne ünlüyse, o fantastik eser olur, işte Star Wars olur, işte ünlü olan bir kavram üzerinden gidiyorlar. İşte biçare yazar dokuzuncu nesil, çünkü onlar çok uzun süre bekletilip alınmış oldukları için, bir de sabır taşı yazarlar, atıyorum 3. Nesil sabır taşı yazar, o mesela çok uzun süre beklediği için ismi öyledir, ek olarak onlar kendilerini öyle gruplandırılır.” (K-1, 29: Öğrenci)

Sözlüğün kendine has sözcüklerinin, tanımlamalarının ve deyimlerinin olması, sözlüğün yazarları ve onu takip edenler arasında zamanla bir terminoloji oluşmasını sağlamıştır. Bu terminoloji mizahi bir karaktere sahip olduğu için, sözlüğü takip edenler tarafından gündelik hayatta kullanılabilir.

“... Benim favorilerim ağlama melis, gg olmak, kezban, şakirt, kamil, şuk vermek, şukela, seri eksilemek, “mşglsn glb” tarzında tribal kısaltılmış cümleler ve türevleri, bakınız (normal hayatta da konuşma dilim içerisinde örneğin yerine sıkça bakınız kelimesini tercih ederim), sol frame, cem uzan’a hapis şoku, murphy” (K-2, 26: Basketbolcu)

Gündelik konuşma dilinin bir parçası olarak sözlükte kullanılan “mizah dili” okuyucu ve yazarlar arasında samimiyetin oluşmasına katkı sağlarken sözlüğün takipçileri arasında da bir başvuru kaynağı olarak kabul görmesine neden olabilmektedir. Bu çerçevede ekşi sözlük geniş kültürel yapı içerisinde bu mizahi dili nedeniyle alt-kültür olarak değerlendirilebilir. “Über, gg, badi, donuz, don’t feed the troll” (K-1) “şukela” (K-2), “biz burada devrim yapıyoruz sinyorita, Diego dur allahını seversen zaten ortalık karışık” (K-5), “yaman şakacısın delikanlı” (E-1), “git bi çay koy, kezban, koş hanım koş, sandalyeden düşmek, sakın ol şampiyon” (K-4), “Ohannes, Bir arkadaşın yalancısıyım” (K-3), “aramaya inanmak, kurcalamasana oğlum sitei, sahibi geldi beyler kaçın, başlık kafaya giyilir” (E-3), “hede, suser, not: x takımlıyım, yeter vurmayın adam öldü” (E-2) gibi sözcükler ve deyimler, televizyon dizilerinde, karikatürlerde, gündelik hayatta ve popüler kültürün pek çok alanında kullanılarak yaşayan bir dil özelliği göstermektedir.

“Güncel argo jargon var her zaman. Ben buraya yazsam ertesi gün yeni birisi çıkar...” (E-1, 26: Finans Uzmanı)

Arendt, Jaspers ve Heidegger gibi insanı başlangıcı ve sonu olan bir varlık olarak geçmiş ve gelecek arasında şimdide yapıp-ettikleri ile (eylem ile) var olan ve dünyasına anlam ve kalıcılık kazandıran varlık olarak tahayyül etmiştir. Bununla birlikte insan, iş, çalışma ve eylem gibi “insanal etkinliklerle” (vita activa) dünyasına anlam ve kalıcılık arasa da, kalıcılığı ve anlamı “gelenek” sağlamaktadır. Nitekim Arendt’e göre “gelenek, belli bir zamanda gerçekleşmiş olanı zamandışılığa kaydederek, onu insanın sürekli anlam dünyasına kazandırır (ve böylece) gelenek insanların ortak belleğini oluşturur” (Kılıç, 2012: 85). Mizahın sözlük dilinin oluşumunda oynadığı rol beraberinde sözlüğe has bir geleneğin oluşmasına da katkı sağlamıştır. Bu gelenek içerisinde bir yandan girilen entryler, yapılan tanımlamalarla yazarlar kendilerince tarihe notlar düşebildikleri gibi, mizahın kapanmaz karakteri nedeniyle sözlük içerisinde çoğulcu bir yapının varlığından da söz etmek mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda görüşülen her yazarın sözlüğün kendine has diline ait farklı sözcükleri, deyimleri, kalıpları dile getirmesi, bu dilin ne derece geniş bir kapsama sahip olduğunu göstermektedir. Alt-kültür özelliği gösteren sözlük dili mizahi bir temele dayandığı için bütüncül bir yapıya sahip olarak okunabileceği gibi, farklı mizah anlayışının gözlemlenmesi ve görüşülen yazarların farklı kalıpları, sözcükleri dile getirmesi, bu bütüncül mizahi dil içerisindeki- dolayısıyla alt-kültür içerisindeki- çoğulcu yapıyı da göstermesi bakımından önemlidir.

Alt-kültür içerisindeki çoğulcu yapıyı gösteren başka bir veri de görüşülen sözlük yazarlarının diğer yazarları ve görüşleri takip edip etmedikleridir. Görüşülen yazarlardan, farklı yazar ve görüşleri takip ettiklerini beyan edenler, bunu farklı bakış açılarını öğrenmek ve çoğulcu bir bakış açısı kazanmak adına yaptıklarını ileri sürmüşlerdir.

"Çünkü farklı bir bakış açısı kazanmamı sağlayabileceğini düşünüyorum. Bahsi geçen "durum" daha farklı ne tip kesimlere hitap ediyor veya nasıl varyasyonları olabilir diye farklı düşünceleri olan yazarları da takip etmeye çalışıyorum." (K-2, 26: Basketbolcu)

"Çünkü sözlük veya bütün kişisel fikir beyan edilen ortamlar –ki ekşi sözlük bu bahsettiğimiz kavramın ilk ve en kapsamlılarından – karşınızdaki ile yalnızca sanal olarak yazılabildiğiniz platformlardır. Her ne kadar yazışmalar ve fikir alışverişleri sanal olsa da düşünce bir kez okundu mu beyindeki düşün filtresinden süzülerek olumlu/olumsuz yer edecektir. Fikir çeşitliliği ve farklı bakış açıları, ayrıca bu kadar insanın hiçbir zorlama yokken yaşam ve olgular hakkında düşüncelerini bu kadar cömertçe sunmaları beni başka yazarların yazdıklarını okumaya iten sebeplerdendir." (E-3, 28: Makine Mühendisi)

"Çünkü genelde benden farklı düşünen insanlar ufkumu açıyor, durumun göremediğim yanlarını sayelerinde görüyorum." (K-4, 28: Öğretmen)

"Karşıt görüşlerin kendi görüşlerinizi eleştirmekte birincil nitelikte iş gördüğünü düşünmüştür hep" (E-1, 26: Finans Uzmanı)

"Çünkü olayları/durumları farklı düşüncedeki yazarların bakış açısından görüp yorumlayabilmek isterim." (E-2, 26: İnternet Tasarımcısı)

Bunun yanı sıra sözlükteki diğer yazarları ve görüşleri takip etmediğini söyleyen K-5 ve K-3 neden olarak, farklı görüşleri takip etmenin bir uzlaşmaya götürmediğini belirtmektedirler.

"badi listesinde olanların ne yazdığına bakıyorum arada bir sözlüğe girince o kadar. Sokakta bağıra çağıra birbirine laf anlatmaya çalışanları dinlemekten farkı olmuyor diğer türlü." (K-5,34: Yoga Eğitmeni ve Kaptan)

Kimleri takip edersiniz sorusunu K-1, badi ve donuz fasilitelerini⁹ açıklayarak yanıtlamıştır. K-1'in yanıtından, diğer yazarlardan farklı olarak, farklı yazar ve görüşleri takip etmesine neden olan ana motivasyon kaynağının, sözlükteki varlığının "güvenliği" temelinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda küfür ve hakareti, güven açısından tehdit olarak algılayan K-1, daha çok badi olarak adlandırdığı yazarları takip ettiğini belirtmiştir. K-1 badilerini seçerken hakaret ve küfürü kullanma ölçütünü referans olarak aldığını belirlerken, badileri ile aynı görüşü paylaşmanın önemli olmadığını vurgulamıştır.

"Mesela çok yaratıcı yazan ama hiç bir şekilde aynı görüşte olmadığım arkadaşım var ve badim. Normal günlük hayatta da tanıştım mesela. Günlük hayatında sonra tanışmaya devam edebilirsin ama olabiliyor yani. Bu benim için kişisel konuşsam ne kadar yaratıcı yazdığı ile ilgili. Ne kadar yaratıcı tanım verip vermediği ile ilgili badim olup olmaması. Çok büyük küfürler, hakaretler edenleri kişisel listeme eklememeye gayret gösteriyorum. Onlar gündelik hayatta da öyle insanlar. Gündelik hayatta da tanışsam arkadaşlarıma dahil etmem. Bazıları da çok düzgün insanlar oluyorlar. Orda deşarj oluyorlar, biliyorum ama bana doğru bir yöntemmiş gibi gelmiyor." (K-1, 29: Öğrenci)

K-1, büyük küfürler ve hakaretleri kullananları kendi çoğulculuk anlayışının dışında bırakmakta ve bu durumu aşağıdaki cümleler ile gerekçelendirmektedir;

⁹ İngilizce facility, Türkçe'de olanak/kolaylık sözcüklerine karşılık gelmektedir. Sözlük içerisinden bir tanım: *"türkçede birden fazla kelime karşılığı olan facility kelimesini türkçeye yamultma çabasının ürünü zavallı bir sözcük. Sözlükte sıkça kullanılıyor olması üzücü."* (07.06.2002 22:33 b23, <https://eksisozluk.com/fasilite--191970>, Erişim Tarihi: 17.05.2013)

“...Gündelik hayatta kullanılan küfürlerle ilgili benim bir sıkıntım olmuyor yoksa. Bunlar olabilir. Normalde de çok kullanılıyor zaten. Yazarken de kullanılmasında sıkıntı yok ama şiddeti küfürle birleştiren, küfürle başka şeyleri birleştiren yazarlardan sakınıyorum kendimi. Mesela sinirleniyorum ama bir şey yazmıyorum.” (K-1, 29: Öğrenci)

K-1 görüşülen diğer yazarlardan farklı olarak cinsiyetini saklamakta ve anonimliğe önem vermektedir. K-1’in, anonimliğe önem vermesinin sebebi yazdıklarının cinsiyete göre okunmasını istememesidir. Kadına hakareti, erkeğe yapılan hakaretle aynı görmeyen K-1, sözlükte cinsiyetini “diğer” olarak işaretleyenlerin sözlüğün erkek egemen yapısından çekindikleri için bu yola başvurduklarını dile getirmiştir.

“Yani çünkü sözlükte şöyle bir şey var, kız olduğun anlaşılırsa başlığının altına aha bu kızmış gibi bir takım şeyler yazarlar, gibi korkutucu sözlük efsaneleri diye tabir edeceğim şeyler vardı ve ben de söylemiyordum yani. Daha rahat oluyordu, sonra bir yerden sonra anlaşıldı ama ondan sonra şu an benim kız olduğum başlığımın anlaşılıyor...bir kitap çıkarsam da anonim bir isimle çıkarmak isterim çünkü onun benim kadın olarak okunmasını istemem ama “değil”in bu kadar yüksek çıkmasının sebebi bence kadın ya da erkek olduğunu saklama durumu. Güvenlik bence...Çünkü entrylerimin kız olduğum düşünülerek okunulmasını istemiyorum ya da erkek olduğumun. Kısaca cinsiyetime göre okunmasını istemiyorum aslında.” (K-1,29:Öğrenci)

Her sosyal onay, kişinin kendisinde hissettiği öz-yeterliliğin, öz-güvenin, öz-saygının...vs. gelişiminde bir basamak işlevi görür. Mead’ın belirttiği anlamda “insanın kendini en az gören varlık” (Paker, 2007: 115) olması, diğerini önemli kılar. Nitekim bu durumu Mead’dan önce C. H. Cooley, benliğin başkalarında algılanan yansımaları dayandığını “ayna benlik kuramı”nda dile getirmiştir. “Tıpkı aynadaki yansımalar gibi, benlik de başkalarında algılanan yansımaları dayanır; ya da Cooley’in ortaya koyduğu haliyle “Herkes herkesin aynasıdır, Herkes başkasını yansıtır” (Marshall, 2005: 50). Blumer’in (1969: 63) açıkladığı gibi “ego” sadece benlik değildir, “o, ancak kendine ve diğerlerine yönelik eylemlerinde düşünümsel/refleksif hale geldiğinde benliktir. Akıl ve benlik, insan varlığının oluşumunda basit biyolojik veriler değildirler; topluluk yaşamına katılımı ortaya çıkarlar (Blumer,1981: 140 akt. Ritzer, 2005: 489). Bu çerçevede sözlük yazarlarının onaylanan görüşlerini sahiplenmelerinin, benlik kurgularına olumlu yansıdığını söylemek mümkündür. Sözlük, yazarların oluşturduğu bir topluluk olarak “sanal benlik”lerinin inşasının zemini.

“Her zaman insanlar fikirlerinin, düşüncelerinin vs. başka insanlar tarafından beğenilmesini, takdir görmesini severler...olumlu geri dönüş almak beni mutlu etmiyor diyen insan az bulunur diye düşünüyorum.” (E-1, 26: Finans Uzmanı)

“hoşuma gidiyor. Gülme efektleriyle birlikte geliyorlar genelde. Ben de gülüyorum o zaman” (K-5, 34: Yoga Eğitmeni ve Kaptan)

“İyi hissettiriyor. Yazdığım konuya göre de değişiyor aslında ‘aaa çok komik olmuş’ da iyi hissettiriyor fakat daha ciddi konularda benimle mutabık olunarak atılan mesajlar daha mutlu ediyor ve daha çok paylaşım içine giriyoruz.” (K-4, 28: Öğretmen)

“Sizi takip eden, düşüncelerinizi onaylayan ve destekleyen insanların olması gurur verici bir şey. Dolayısıyla da olumlu eleştiriler insanın gururunu okşuyor ve bir alana dair düşünsel bir şey üretmesini körüklüyor.” (K-3, 25: İngilizce Öğretmeni)

“Her konuda olduğu gibi mutlu olmanızı sağlıyor. Yazdığımız şeylerin birileri tarafından okunduğunu o zaman daha iyi anlıyorsunuz aslında. Güzel bir duygu.” (E-2, 26: İnternet)

Tasarımcısı)

“Yazdığım bir entry hakkında olumlu dönüş almak benim için genellikle insanları güldürmek, gülümsetmek vs. Şeklinde oluyor. Çünkü politik şeyler veya ünlü kişiler hk. Bir şeyler yazmaktan hoşlanmıyorum. Yazdığım bir şeye de gülündüğünde hoşuma gidiyor ve bunun gibi komikli hikâyeleri daha çok biriktirip daha çok paylaşmak istiyorum. Belki de böylece hayata sanki daha pozitif bakıyor olabilirim. Bazen sanki pek çok şey sözlüğe yazılabilecek birer malzeme gibi geliyor.” (K-2, 26: Basketbolcu)

E-3, yazarın olumlu geri-bildirimlerle takdir edildiği yanılsaması yaşayabileceğini vurgulamış, bu nedenle kişinin özgüvenin artabileceği ve kendisini popüler biri olarak görebileceğini savunmuştur. E-3 bu durumun, grubun öz-güvenine ve öz-yeterliliğine de etkili olabileceğini şu sözlerle dile getirmiştir.

“Sözlük, mesaj fasilitesi sayesinde insanın en derinindeki iptidai hislerine hitap ediyor aslında. Olumlu bir geri dönüşte kişi kendisini gerçekten takdir edilen bir yazar sanarak yanılsama yaşayabiliyor. Oysa bu sadece bir fikir beyan arayüzü. Her insan her nesneye baktığında aynı şeyi düşünmeyebilir fakat aynı şeyi düşünenler birbirleri ile kümeleşmeye yatkın oluyorlar. Olumlu geri dönüş de bu kümeleşmeyi hızlandıran bir etken. Bir çeşit katalizör. Her olumlu geri dönüşte kişi dışardan aldığı uyarının etkisi ile aynı düşüncüyü farklı formlarda tekrar edebiliyor. Bir de bakmışsınız, bir zaman sonra o düşüncenin en ateşli savunucularından biri oluvermiş. Bu bağlamda olumlu geri dönüş yerine bir alkış butonu ile kişi kendini baya baya ünlü biri sanabilirdi diyebilirim kolaylıkla.” (E-3, 28: Makine Mühendisi)

Görüşülen yazarlardan E-2 (26), aldığı olumlu geri-bildirimlerin “gerçekliğini” ve “samimiyetini” sorgulamazken, olumsuz geri-bildirimleri “sanal” olarak nitelendirmiş ve dikkate almadığını belirtmiştir. Bir başka açıdan K-5, E-1 ve K-4, eleştirinin “olumlu” ve “saldırgan” tarafları arasında ayırım yaparak, “saldırgan” nitelikteki eleştirileri umursamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Normal hayattakinin aksine sözlükte birisi tarafından eleştirilmek beni etkilemez. Umursamam. Her ne kadar eleştiriyi yapan kanlı canlı bir insan da olsa onun tam olarak gerçeklik taşımadığını düşünürüm. Sanallık etkiler çünkü insanları. Daha kolay karalayabilirler. Ama olumlu geri dönüşlerde bu hissi yaşamıyorum. Direkt olarak kabulleniyorum güzel olanları. Bu da işime geleni umursuyorum anlamına gelebilir.” (E-2, 26: İnternet Tasarımcısı)

“Saldırı yapar gibi gelen eleştirilere hiç kulak asmadım, yazan kişinin değeriyle ilgili önemli ipuçlarıyla dolu oluyor o tür mesajlar zaten.” (K-5,34:Yoga Eğitmeni ve Kaptan)

“Eleştirmeler genelde nitelikli gerçekleşmiyor sözlükte. Nitelikli eleştiri gerçekten motive edici bir şey. Ama eleştirilerin genelinin olduğu gibi niteliksiz eleştiriler, pek bir hissiyat oluşturmuyor doğrusu.” (E-1,26: Finans Uzmanı)

“Birkaç kere küfürlü falan eleştiri aldım fakat onları da cevaplamadım üslubu beğenmediğimden. Yazdığım girdiye cevaben başka bir girdi yazılırsa da bazen -yanlış anlaşıldığımı düşündüğümde- cevap bekleme ve tartışmaksızın bir mesaj atıyorum. Toparlamak gerekirse iyi hissettirmiyor yada hiç takmıyorum bu ikisinden biri.” (K-4,28: Öğretmen)

Bununla birlikte K-3 ve K-2 eleştiriyi olumlu anlamıyla ele almışlar ve eleştirinin kişiye farklı bakış açıları kazandırabileceğine vurgu yapmışlardır.

“Eleştirilme konusunda da benim açımdan bir sıkıntı yok. Olumsuz eleştiriler çoğu zaman sözlükte yazdıklarına dair, tekrar düşünmemi veya bir şeyleri araştırmamı sağlıyor.” (K-3,25: İngilizce Öğretmeni)

“Kesinlikle kötü hissettirmiyor. Başka insanların fikirlerini öğrenmekten hoşlanıyorum. Böylece eğer yanlış yaptığım bir şey varsa ve eğer eleştiri de mantıklı ve yapıcı ise yanlış yaptığım bir şey varsa; kendimi daha kolay düzeltebilirim gibi düşünüyorum.” (K-2, 26: Basketbolcu)

Sözlüğün ortaya çıkış sürecinde doğru kavramının göreceliğine yapılan vurgu, her bir yazarın kendi konuşma ve eylemleriyle, öznelerarası bir uzamda sözlüğün çoğulcu yapısına kalıcılık kazandırmaktadır. Bu bağlamda Arendt’in belirttiği şekilde sözlükte yazarlar arasında “paylaşılan bir dünya”nın varlığından bahsetmek mümkündür. Sözlüğün, her türlü bilgi ve doğru arayışında alternatif bir fenomen haline gelmesi, sözlük yazarlarının Arendt’in bahsettiği anlamda bir yandan konuşma ve eylemlerinin sözlüğe kalıcılık kazandırmasıyla diğer yandan sözlük yazarlarının tanım yapmayı sözlük dahilinde “iş” olarak ele almasıyla alakalıdır. Arendt, geçmişle gelecek arasında tanımladığı insanın ancak eylemle anlamlı bir dünya kurabileceğine vurgu yapmıştır (Kılıç, 2012: 82). Sözlük yapısı içerisinde yazarlar, paylaştıkları düşünceleri ve tanımlamaları çerçevesinde tanımlandıklarından, “yazmak”- ki bu aynı zamanda sözlükte konuşmanın da karşılığıdır- bir eylemdir ve sözlük dahilinde anlam(lar) dünyası çoğulluğunun inşası Arendtçi anlamda bu sanal “eylemle” ilişkilidir. Bu bağlamda görüşülen yazarlarda ortak olan düşüncelerini paylaşma isteğinin, yazar olmada motive edici bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

“Başta sadece hevesti. Şimdi ise çoğu insan için sesini duyurma aracı. Çünkü gerçekten ciddi bir popülasyon var sözlüğü takip eden. Okuyucu sayısı yazar sayısının gerçekten çok daha fazlası. O yüzden fikirlerinizin binlerce hatta neredeyse milyonlarca insan tarafından okunabilecek bir platformda yayınlanıyor olması yeterli bir motivasyon etkeni.” (E-1, 26: Finans Uzmanı)

“Düşünce jimnastiği yaratması ve yazı ile iletişim yapılması beni en motive eden etkenler arasındadır. Çünkü, yazılı olmayan tartışmalarda bizler genellikle bağıran kazanır oynarız. Bunun yanı sıra mesleki ve merak uyandıran konular ile ilgili en derin bilgileri Türkçe kaynak olarak sözlükte bulmak sürekli motivasyonu diri tutan etkenlerdendir.” (E-3, 28: Makine Mühendisi)

K-5, kendisini sözlükte yazmaya motive eden neden olarak, “yazılarını beğendiği insanlarla aynı yerde “yazma”yı belirtmiştir. İnternetin gündelik hayatımıza girmesi ile birlikte yer kavramının salt fiziksel özelliklerle tanımlanamayacağı düşünüldüğünde K-5’in ‘yer’e yaptığı vurguyla sözlüğün sanal bir mekana sahip olduğu söylenebilir. Bu mekan algısını, “aidiyet” duygularını pekiştirdiği noktada sanal cemaatler kavramsallaştırması ekseninde düşünmek mümkündür. Nitekim sevilen yazarla aynı mekanı paylaşmak, yazarlara aidiyet duygusunun yanı sıra, sözlüğün kendine ait hafıza mekanını inşa etme fırsatı sağlar. Bunun yanı sıra görüşülen yazarlardan K-4 ve E-2, girilen entrylerin okunup okunmadığını bilinmemelerine rağmen, bu entryleri okunuyor gibi varsaymaktadırlar. Arendt’in belirttiği anlamda bir iş olarak sözlükte tanımlamalar yapılması ve düşüncelerin paylaşılmasının gerekçesinin, bu sanal-kamusallık içerisinde yazarların söyledikleri ve yazdıklarıyla hafıza mekanında iz bırakmak olduğu söylenebilir. Başkalarının varlığının fiziksel olarak deneyimlenmesi dahi yazılanların onlar tarafından okunduğunu bilmek ve bu yolla K-4’ün belirttiği gibi başkalarının hayatımıza dahil olması Arendt’in yurtsuzluk duygusunu aşma konusunda

belirttiği "tanıklığı" da destekler niteliktedir. Arendt, "hiçbir insan yaşamı... başka insanların mevcudiyetine doğrudan ya da dolaylı yoldan tanıklık eden bir dünya olmaksızın olanaklı değildir." (Arendt, 1970'den akt Kılıç, 2012: 84) derken anlam inşasını "inter homines esse" (insanlar arası) ilişkiler zeminine söz konusu "tanıklıkla" bağlantılandırmıştır.

"Bir yazar vardı, inanılmaz güzel ve komik yazıyordu... yazarı fark ettim ve kaldım sonra başka çok iyi yazarlar daha olduğunu gördüm tabii ki. Onlarla aynı yerde yazabiliyor olma isteği uyandı." (K-5, 34:Kaptan –Yoga Eğitmeni)

"... Şimdi de söyleyecek sözümün olması ve sözlüğün çok okunması beni motive ediyor. Geri dönüş almasam bile birilerinin yazdıklarıyla bilmeden hayatıma dokunması hoşuma gidiyor." (K-4,28:Öğretmen)

"Düşünceleri paylaşma isteği. Hiç kimse sizi dinlemese bile mutlaka birileri onları okuyacaktır diye düşünüyor insan." (E-2,26:İnternet Tasarımcısı)

Sözlük, Arendt'in 'Nereye giderseniz orada polis olacaksınız' deyimini yorumlarken belirttiği anlamda "isonomia"ya (eşit konuşma hakkı) dayalı sanal bir 'polis'e tekabül etmektedir: "(polis) insanların eylemesi ve konuşmasından doğan örgütlenmedir ve gerçek uzamı, nerede olursa olsunlar bu amaçla bir araya gelmiş insanlar arasındadır"(Berktaş, 2012: 163). Sözlüğün bu özneler arası boyutu sözlük içerisinde çoğulcu anlam inşasına katkı da sağlar. Bu çerçevede sözlüğün kendine ait hafıza mekanının oluşumu, özneler arası boyutta inşa edilen anlamla donatılır. Bu bağlamda sözlük, bir sanal kamusal alan olarak Arendt'in politikanın kaynağının birbiriyle etkileşim ve iletişim içerisinde eyleyen, benzersiz bireylerin oluşturduğu çoğulluk ve özgürlük uzamı tanımlamasına yaklaşmaktadır (Berktaş, 2012: 23-33). Politikaya bu açıdan bakış, Lüküslü'nün (2011) belirttiği gibi gençliğin politik olana dair tanımlamalarının değiştiği tezini desteklemektedir. Yazarların sözlük içerisinde kendi kimliklerinden sıyrılabilmeleri, düşüncelerini paylaşırken görece özgür olmalarını sağlamaktadır. Arendt'in belirttiği anlamda 'isonomia'yı garanti altına alan şeyin bu 'göreceli' anonimlik olduğu söylenebilir.

"İsimsiz bir şekilde istediğim herhangi bir konu hakkında rahatça konuşabilmekten hoşlanıyorum. ... iş/arkadaş ortamında yadırganabileceğim konular hakkında bu platformda daha kolay konuşabiliyorum." (K-2,26:Basketbolcu)

"...arkadaşlarının bir şey derken çekindiğini görüyorum. "Yazar mısın bunu?" dedikleri oluyor. Bazı hocaların "Bizi de ifşa etme oralarda" falan gibi takılıyorlar." (K-1,28:Öğrenci)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde kamusal alan tasavvurunun klasik politik, sosyolojik algılamalarının dönüşüm geçirdiğinden bahsetmek mümkündür. Kamusal olana dair tanımlamalar Çaha'nın belirttiği anlamda ideolojik zeminden daha sivil bir zemine kaymıştır. Klasik anlamda özel alana ait olarak görülen kimlikler, farklılıklar, ekonomik olgular, bedensel arzu ve talepler, hiç olmadıklar kadar kamusal hale gelmişlerdir. Bu süreçte medyanın özellikle internetin payı yadsınamaz.

Kamusal alan kavramının tarihi gelişim seyri içerisinde medya her zaman önemli bir rol oynasa da internetle birlikte yeni medya, sosyal medya olarak adlandırılan mecranın kamusal tartışmalarının yeni zeminini oluşturduğu ve bu nedenle internet - kamusal alan ilişkisinin tekrar sorgulanmaya açılmasının gerekli olduğu aşikâr hale gelmiştir. İnternet – kamusal alan ilişkisini konu alan tartışmaların müzakereci, çatışmacı demokrasi teorileri ekseninde

olumlayıcı ve olumsuzlayıcı iki ana kola ayrıldığını söylemek mümkündür. Her iki bakış açısı açıklayıcı yanlarına rağmen “uzlaş” temelli bir kamusallığı hedefledikleri noktada yetersiz kalmaktadır. Uzlaş temelli bir arayışa alternatif olarak Arendt’in çoğulcu ve siyasal katılımın sınırlarını genişletmeyi hedefleyen kamusal alan kavramlaştırması düşünülebilir. Her ne kadar Arendt de son tahlilde “uzlaş” arayışı içerisinde olsa da anlamın varlığını insanlar arası bir alanda görmesi ve politik olanın varlığını isonomia üzerinden ele alması, bize farklı bakış açıları sağlamaktadır.

Ekşi sözlük, internet ortamında yazarların tanımlamalar yaptığı, fikirlerini paylaştığı bir zemin olmasının yanı sıra milyonlarca okur tarafından da takip edilmektedir. Bununla birlikte sözlük, klasik anlamda tek bir doğrudan ziyade doğrunun göreceliliğine referansla kendine has gelenek oluşturmuştur. Doğrunun göreceliliğini kabul, bir başka açıdan Arendt’in belirttiği anlamda “anlamın inter homines esse doğası” ile örtüşmektedir. Sözlük içerisinde yer alan tanımlamalar yazarlarının inşa ettiği dünyanın varlık nedenini oluşturmaktadır.

Doğrunun göreceliliği, “çoğulcu” bir zemini olanaklı kılmaya potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte sözlüğün yazar alımı prosedürleri olması, onu sözlük-dışına kısmi olarak kapalı hale getirmektedir. Bu bağlamda söz konusu çoğulculuğu sözlük-içine ait olduğunu söylemek gerekmektedir. Sözlüğün bu kısmi kapalı yapısı, kendine has dili ile birlikte alt-kültür olarak okunabilmesine olanak sağlamaktadır. İnternetin etkileşimli doğası, ekşi sözlük içerisinde yazarlar arasında farklı bir “biz” duygusunun gelişmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu bağlamda sözlük içerisinde kendisine yönelik olumlu geri dönüşler yazarların bu sanal “biz” duygunu pekiştirmede, öz-güvenin ve gruba olan bağlılığın gelişiminde etkili olabilmektedir. İnsanın kendisini bir başkasından hareketle tanımlıyor olması, sözlük içinde de sosyal onayı önemli kılmaktadır ki bu sosyal onay alt-kültürün gelişiminde de etkilidir.

Alt-kültürel yapı içerisinde sözlüğün kendine has mizah temelli bir dil geliştirmiş olması Arendt’in belirttiği anlamda “gelenek” oluşturmuş, bu sayede sözlük sanal alanın dışında da kalıcılık kazanmıştır. Sözlüğe ait “şukela”, “über” gibi pek çok kelimenin ve tanımlamanın televizyon dizilerinden gündelik hayatta kadar pek çok alanda kullanılması sözlüğün kalıcılığının göstergelerindedir. Nitekim görüşülen yazarlarda söz konusu kelimeleri ve deyimleri gündelik hayatta kullandıklarını beyan etmişlerdir.

Kısmi kapalı yapısı içerisinde sözlük yazarlarının fikirlerini belirtebilmeleri, tanımlamalar yapabilmeleri, genelde internet ortamının özelde ise sözlük ortamının olanaklı kıldığı anonimlik çerçevesinde gelişen “isonomia” ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda anonimlik isonomianın en sert eleştirilere dönüşmesini olanaklı kılmaktadır. Anonimlik bir yandan isonomia’yı garanti altına alırken diğer yandan özel olanın, kamusal alana dahil olmasına kolaylık sağlar. Böylece Arendt’in söylediğinden farklı olarak sözlük içerisinde yazarlar farklı bir kamusal alanı deneyimleyebilmektedirler. Daha önce de belirtildiği gibi Arendt, kamusal alana ait olanın, kamusallık değeri taşıyanın ancak izleyenin varlığı ile mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Anonimlik ise yazarlara kendilerini ifşa etmeden kamusal olma imkânı sağlamaktadır.

Ekşi sözlük gibi internet oluşumları, yalın yaşamın politik stratejilerin merkezi haline gelmesi nedeniyle dönüşen kamusal alan bağlamında sanal bir kamusal potansiyeli taşımaktadır. Arendt’in, Antik Yunan’dan mülhem “isonomia”yı merkeze alan çoğulcu kamusal alan kavramlaştırması, söz konusu potansiyelin araştırılmasında yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Her ne kadar Arendt, kamusal alana değerini veren yargıyı (kamusalılığı), “çı-karsız”, “yansız” *izleyene* ait bir yeti olarak görse de, Antik Yunan’dan aldığı “isonomia”, “bios politikos” ve “ölümsüzlük”, “gelenek” gibi kavramlar internetin kamusal alan olma

potansiyelinin sorgulanmasında ufuk açıcı bir nitelik arz etmektedir. Özellikle “nereye giderseniz orada polis olacaksınız” deyişinden hareketle kamusal alanı yurttaşlar arasında eşit konuşma (isonomia) zemininde ele alması interneti kamusal alan olarak düşünebilmemiz hususuna katkı sağlar. Bu bağlamda internet ve ekşi sözlük gibi internet oluşumlarının kamusal alan kavramının dönüşümüne en önemli etkisinin yalın yaşamların politik stratejilerin merkezini oluşturarak, Arendt’in belirttiği anlamda yansız, çıkarısız izleyenin siyasal olmayan yanını görünür kılmasıdır.

Bu çalışmada her ne kadar ekşi sözlüğün kamusal alan olma potansiyelini merkeze alan bir sorgulama yürütülmeye çalışılsa da 8 Mart 2013 Dünya Kadınlar Günü’nde 8284 kadının yazar olarak sözlüğe alınması tartışmalarında görüldüğü gibi sözlük içinde erkek egemen bir dilin hakim olduğu farklı kamusal alanlardan bahsedilebilir. Sözlük içerisinde bu ve benzeri tartışmaların yaşanması ‘isonomia’yı sorgulanabilir kılmakla beraber, sözlük yazarları ile yapılan görüşmelerde eşit konuşma hakkına dayalı çoğulculuğun ve sözlüğe alt-kültür olma niteliğini kazandıran mizahi dilin bir gelenek olarak benimsendiği gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

ASLAN Özlem, GAMBETTİ Zeynep (2009), “*Fraser ve Feminizm: Söylem Kimin Söylemi, Tarih Kimin Tarihi?*” *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, Ekim-2009 Sayı.9, syf.1-16

ARENDT, Hannah (1998), *The Human Condition*, The University of Chicago Press, Chicago

BAYM Nancy, BOYD Danah (2012), “*Social Mediated Publicness: An Introduction*” *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 56(3), syf. 320-329

BAUDRILLARD, Jean (2005), *Simulakrlar ve Simülasyon*, (çev.) Oğuz Adanır, Ankara, Doğu Batı Yayınları

BEKTAŞ, Arsev (2000), *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, İstanbul Bağlam Yayıncılık
BİNARK Mutlu, KILIÇBAY Barış (2005), *İnternet, Toplum, Kültür*, Epos Yayınları, Ankara

BERKTAY, Fatmagül (2012), *Dünyayı Bugünde Sevmek – Hannah Arendt’in Politika Anlayışı*, İstanbul, Metis Yayınları.

CASTELLS, Manuel (2008), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2 Kimliğin Gücü*, (çev.) Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

CASTELLS Manuel, İNCE Martin (2006), *Manuel Castells’le Söyleşiler*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

CHAN Calvin vd. (2004), “*Recognition and Participation in a Virtual Community*” *Proceedings of the 37th International Conference on System Sciences*, IEEE

ÇAHA, Ömer (1998), “*İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü*” *Kamusal Alan Doğu Batı Dergisi*, Ankara, Yıl.2 Sayı.5, syf. 81-105

DAHLBERG, Lincoln (2007), “*The Internet, Deliberative Democracy, and Power: Radicalizing the Public Sphere*” *International Journal of Media and Cultural Publics* Vol.3 No.1

- DEVECİ, Cem** (2007), “*Siyasetin Sınırı Olarak Kamusalılık: Arendt’in Kant’tan Çıkarıldıkları*”, Kamusal Alan Doğu Batı Dergisi, Ankara, Yıl.2, Sayı.5 syf. 111-129
- DÜRR, Thomas** (2009), “*Gereksizlik. Arendt’in Dışlanma Üzerine Düşünceleri*” Doğumunun 100. Yılında Hannah Arendt (der.) Sanem Yazıcıoğlu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- FERREIRA, Gil Baptista** (2010), “*The Internet as a Virtual Public Sphere – Forums Online and the Limitations of an Idea*” Medianali Vol.4 No.8 syf 1-10
- FRASER, Nancy** (2010), “*Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı*” Kamusal Alan (editör) Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın syf. 103-133
- GANDER, Hans-Helmuth** (2009), “*Dünya, Politika ve Otorite Sorunu*”, Doğumunun 100. Yılında Hannah Arendt (der.) Sanem Yazıcıoğlu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- GÜREL Emet, YAKIN Mehmet** (2007) “*Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür*”, Selçuk Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 4(4), syf 203-219.
- GREENGARD, Samuel** (2011) “*Living in a Digital World*” Communications of the ACM, October 2011, Vol. 54, No.10
- IOSIFIDIS, Petros** (2011), “*The Public Sphere, Social Networks and Public Service Media*” Information, Communication & Society, London, 14:5, syf 619-637
- KELLNER, Douglas** (2010), “*Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru*” Kamusal Alan (editör) Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın syf. 715-737
- KILIÇ, Yavuz** (2012), “*Geçmişle Gelecek Arasında İnsan*” Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi-Kaygı, 2012/19
- MARSHALL, Gordon** (2005), *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev.) Osman Akinhay & Derya Kömürçü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- MOUFFE, Chantel** (2002), *Demokratik Paradoks*, (çev.) A. Cevdet Aşkın, İstanbul, Epos Yayınları.
- MUTLU, Erol** (2012), *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi, Ankara, Sofos Yayıncılık
- NEGT Oskar, KLUGE Alexander** (2010), “*Kamusal Alan ve Tecrübe Giriş*” Kamusal Alan (editör) Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın syf. 133-141
- ÖCAL, Seyran Başak** (2006), *Hannah Arendt’te Kamusal Alan Kavramının Epistemolojik Temelleri*, İzmir, Ege Üniversitesi Felsefe Anabilim dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- ÖLGEN, M. Kirami** (2003), *Yeni Bir Coğrafi Yaklaşım*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi Sayı 1
- ÖZBEK, Meral** (2010), “*Giriş: Kamusal Alanın Sınırları*” Kamusal Alan (editör) Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın syf. 19-91
- PAKER, Oya** (2007), “*İletişimin Fast Food’u: Sanal Diyarlarda Oyun, Chat ve Gizemli Yabancı*” Medya Okumaları (der.) Özgür Yılmazkol, Ankara, Nobel Yayıncılık, syf. 105-134

PHILLIPS, Anne, *Demokrasinin Cinsiyeti*, çev. Alev Türker, İstanbul, Metis Yayınları, 1995

RITZER, George (2005), *Encyclopedia of Social Theory*, Sage Publications.

ROSPOCHER, Massimo (2012), "*Beyond the Public Sphere: A Historiographical Transition*" *Beyond the Public Sphere. Opinions, Publics, Spaces in Early Modern Europe*, Berlin, il Mulino - Duncker & Humblot

SARTORİ, Giovanni (1996), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (çev.) Tunçer Karamustafaoğlu & Mehmet Turan, Ankara, Yetkin Yayınları

SARIBAY Ali Yaşar, ÖĞÜN Süleyman S. (1999), *Politikbilim*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

SWARTZ, David (2011), *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, (çev.) Elçin Gen, İstanbul, İletişim Yayınları

SERTDEMİR, Seçkin (2009), "*Yaşam, Dünya ve Özgürlük İlişkisinden Hareketle*", *Doğumunun 100. Yılında Hannah Arendt (der.) Sanem Yazıcıoğlu*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TURKLE, Sherry (1999), "*Cyberspace and Identity*" *Contemporary Sociology- American Sociological Association*, syf. 643-648

TRENZ, Hans- Jörg (2009), "*Digital Media and The Return of Representative Public Sphere*" *Javnost-the public* Vol. 16 No.1 syf. 33-46

ÜSTÜNER, Fahriye (2006), "*The Political Public Sphere as the Maintenance of Order: Convergence In Hannah Arendt and Jurgen Habermas*", *İstanbul, Boğaziçi Journal* Vol. 20, no. 1-2 syf. 29-49

WOLTON, Dominique (2012), "*Medyatik Kamusal Alanın Çelişkileri*", *Kamusal Alan*, (der.) Éric Dacheux, (çev.) Hüseyin Köse, İstanbul, Ayrıntı Yayınları

XİNG, Guoxin (2012), "*Online Activism and Counter-Public Spheres- A Case Study of Migrant Labour Resistance*" *Javnost- the public* Vol.19 No.2 syf 63-82

YILDIRIM, Yılmaz (2006), "*Jurgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı*" *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, Cilt 8 /2, s. 249- 267

ZABCI, Filiz (2012), "*Kamusal Alan*" *Siyaset Bilimi: Kavramlar İdeolojiler Disiplinler Arası İlişkiler*, (haz.) Gökhan Atılğan, E. Atilla Aytekin, İstanbul, Yordam Kitap

<http://eksisozluk.com/istatistik/genel-istatistikler>, Erişim Tarihi: 13.05.2013

<http://antik.eksisozluk.com/> Erişim Tarihi: 17.05.2013